
СТРАХОВИ И МРЖЊЕ У ПОЛИТИЦИ Историјска димензија србомржње и србофобије

Сажетак

Као чинилац, стање и облик различитих емотивних токова у свету живота, мржња је посебно уочљива у мрзилачком дискурсу, тј. у говору мржње. Али мржња се као негативна и деструктивна емоција испољава и у другим областима па је отуда могуће препознати политичку, геополитичку, историјску и националну мржњу. Поменути облици мржње су повезани а неки од њих и међусобно прожети до неразлучивости. Оно што их у целини разликује од феномена индивидуалне мржње јесте њихов групни, колективни и масовни карактер. Одатле се проучавају у областима етнопсихологије, те социјалне и политичке психологије али и психологије емоција.

Као предмет истраживања од посебног значаја су облици мржње испољени у прошлости и садашњости према српском народу у целини и његовим деловима. Реч је о србофобичним одношењу према Србима унутар јужнословенског простора, али и односа који се према српском народу успостављају из европског и глобалног контекста. У том погледу од значаја су креиране медијске представе о Србима као реметилачком

---

* Главни уредник часописа *Национални интерес*

фактору у историјским збивањима. Срби су у тим представама осликавани у демонским и дијаболничким стереотипима, дехуманизовани и тиме лишавани права на самоодбрану.

Диференциране и конкретизоване облике србофобије је могуће препознати у политичким и геополитичким, те историјским и међунационалним односима. Као специфично одређена етнофобија, нациофобија и родомржња, србофобија је генерички и морфолошки слична славофобији, русофобији и антисемитизму. Србомржња, међутим, није само негативна емоција која тек претећи наговештава будуће деструктивне учинке. Много горе од тога, србомржња је етнопсихичка реалија која је у прошлости средином 20. века већ изазвала погубне историјске последице сатирања и истребљења. Србофобија је у Другом светском рату резултирала геноцидом над Србима које су починиле хрватске усташе у тзв. НДХ. Један од разлога потребе за тумачењем савременог говора мржње је обнављање правашке и неоусташке идеологије у Хрватској која је базирана на ксенофобији, антисрпском расизму и геноцидним премисама. Зато је неопходно стално подсећати да је геноцид у Јасеновцу и другим логорима смрти у Хрватској извршен над Србима, Ромима и Јеврејима. Отуда тумачење и разумевање србофобије нема само академски карактер већ је уједно и моралан чин савести, заснован на култури дубоког памћења у којој се осуђују злочини почињени из мржње и геноцид над Србима.

Кључне речи: Мржња, страхомржња, говор мржње, политичка мржња, национална мржња, антисрпство, србомржња, србофобија, србоцид, самомржња, славофобија

УВОД: ПСИХИКА И ПСИХОЛОГИЈА МРЖЊЕ

О мржњи као да је све што је потребно већ речено, јер скоро да нема никога ко мржњу није трпео и претрпео, некога или нешто случајно или намерно мрзео. Иако је у свачијем искуству, осећај мржње најчешће пребива несвесно, изван дефиниција. Психолошко одређење мржње и осећаја сродних мржњи не утиче битно на њене емпиријске појаве. Једино што теоријска, тј. психолошка, психијатријска и неуропсихолошка истраживања могу да допринесу јесте потпуније разумевање компоненти и механизма мрзилаштва, мрскости, омражености и мржње. Но, дубљем разумевању мржње као изразитог људског осећаја доприносе и друге науке, али и књижевност, уметност, митологија, религија.

Као психичка појава која припада човеку и људском свету мржња јесте такав осећај који је, и поред свих алтруистичких, пацифистичких и социјалутопијских настојања и подухвата психоинжењеринга, практично неискорењив. Но, уколико је као негативни осећај неискорењива, мржња је утолико високо функционална емоција у политичком домену. Мржња може бити у основи тежњи ка искорењивању појединих етноса и народа.

Мржња може снажно утицати на добру и рђаву судбину нације.¹

Мржња, међутим, није урођено стање по себи него однос у психосфери који се успоставља између онога који мрзи и онога који се и шта се мрзи. Мрзилац и омражени могу а не морају да подједнако очитују мржњу као међусобни однос. Иако као негативна емоција мржња несумњиво садржи и испољава изузетне деструктивне потенцијале, она спорадично може да се испољи као нужна па и корисна психичка реакција на почињене неправде и зла. Зло које се мрзи је предмет праведне мржње.

Појава и појам националне мржње се обично пропитује у координатном систему *психологије емоција* која обухвата бројне феномене: филије и фобије, симпатије, антипатије, носталгије,

---

¹ О томе: Јеротић Владета, *Вера и нација*, глава „Укореневање и искорењивање српског народа“, стр. 47-69, Ars Libri – Задужбина Владете Јеротића, Београд, 2007.

сентимента, ресантимана, комплексе супериорности, инфериорности, нарцизма малих разлика и сл. При том, као и у општем теоријском приступу емоцијама, ваља разликовати афекте, емоције, темпераменте, карактере, расположења, осећајности, доживљаје...

Као негативна колективна емоција унутарнационална и међунационална мржња може бити тумачена помоћу одиста различитих појмова и категорија. Најчешћи пут анализе је пројектовање сазнања *индивидуалне психологије* (одређене школе и правца) и њихова примена на узорцима бројних људских група, слојева, великих класа, етноса, народа, нација. То да се појединци могу волети или мрзети мање-више је опште познато. Али, да ли се индивидуални однос љубави и мржње може дословно преликати на људске групе, колективитете и заједнице, то је већ дискутабилно питање на које је могуће дати више одговора? Тешкоћа је, наиме, у томе што интерактивни психички феномени, процеси и структуре које обележавају емотивни живот и афективност индивидуа, њихова емотивна личност, темперамент, менталитет и карактер, често не наликују масовним емотивним стањима.

Масовна психичка мржње одиста није исто што и мржња појединаца, она је обухватнија и опсежнија, делује на ширем и драматичнијем плану. Стања колективних негативних емоција не само да указују на њихову просторно/временску распрострањеност него оцртавају и њихову територијалну и групну расподелу, као и умножавање, деобу, тј. увећање и опадање интензитета у испољавању. Будући да је шире усмерена на велики број људи у заједницама и колективитетима попут етноса и нације, предмет омразе условљава и облик и снагу мржње. Иако је конкретно упућена на одређену нацију као циљани објект таква мржња није у сваком случају индивидуализована и персонализована. Уколико се у случајевима сукоба не изопачи у злодело – злочин из мржње - она остаје у дифузном стању, генерална и деперсонализована, али потенцијално делатна.

Колективне негативне емоције попут мржње, када се потпирују, шире и јачају, теже политичком остварењу потирањем предмета омразе. Зато међунационална мржња у

уређеној политичкој заједници и држави али и на међународном плану, испољава политичка својства. Међу државама и савезима држава негативна емоција мржње очитује се на геополитичком плану. И политичка и геополитичка негативна емоција мржње исказује се у историјским облицима. Читав репертоар појмова и категоријални апарат *социјалне психологије, етнопсихологије, политичке психологије, антропологије*, проналази могућност примене у тумачењу конкретних националних и међунационалних омраза. Коришћењем увида многих психолошких праваца и школа може се доспети до нових сазнања садржаја и облика мржње на међунационалном плану.

Иако са етичке тачке гледишта мржња можда не би требало да постоји или да бар буде што више суспрегнута, међунационална мржња је психополитичка реалност. Према неком народу се, са историјским разлогом или без разлога, имају негативна и нелагодна очекивања. Услед рђавих историјских искуства која су довела до према одређеним народима и њиховим лидерима гаји се обазривост, опрез и зазор. Нелагода и стрепња у међусобном одношењу народа може бити плод рђавог историјског искуства, али и наталожених предрасуда. Мржња се напослетку показује или не показује као оправдана или неоправдана.

У мрзилачким праксама дешава се да је и тако уопштена мржња према неком народу макар делимично персонализована, фокусирањем на неко конкретно дешавање, деловање, догађај, личност, више актера, људску групу, слој, касту, клан, професију. Тада се новонастали мрзилачки поводи као омразни камичци утискују у претходно настали мозаик међунационалне мржње. Мржња се захвата све већи број људи, шири се и продубљује и, рекло би се, обогаћује новопобуђеним облицима. У мњењу масовно уобличене негативне емоције попут узавреле и кипуће мржње, доводе до неконтролисаног стадијума љутње и беса. Обест је такође порок јер охола и обесна мржња помахнитаву у осветничку мржњу.² Разјарена а онда државним путем систематизована и организована мржња исходи највишим

2 Аристотел разликује обест од освете. „... обест се састоји у вршењу и говорењу таквих ствари које наносе увреду ономе кога се тичу, чинећи то не да би, извршивши исто, постигао било шта друго, него ради задовољства, јер узвраћање истом мером није обест, него освета.“ Аристотел, *Реторика*, глава „Љутња“, стр. 114, Унирекс, Подгорица, 2008.

ступњем безумља, планираним масовним уништавањем људи - геноцидним сатирањем.

НАЦИОНАЛСТВО И НАЦИОНАЛИЗАМ

Добро је када су нације трпељиве и у сапостојању уважавају једна другу. Међународни и унутардржавни мир је уосталом заснован на међунационалној толеранцији и коегзистенцији. Најгоре што може да се деси је да се нације у истим или различитим државама замрзе. Без обзира како је и због чега настала, њихова мржња може да доведе до међунационалних, сецесионистичких и међудржавних сукоба, великих разарања и огромних губитака у људству, ратних злочина и геноцида.

Када се на несрећу догоди геноцид у први план доспева потреба тачног сазнања који народ је жртва почињеног геноцида и, истовремено, коме народу припадају починиоци злочина геноцида. Предуслов за моралну, политичку и кривичноправну осуду и кажњавање злочинаца је прецизно одређење жртава и целата у почињеном злочину геноцида. Ако се то не учини правовремено и енергично радње које се предузимају са закашњењем наилазе на велике тешкоће скривања и заташкавања. Уз то, потребно је имати на уму да у злочину геноцида никада не учествује један народ у целини, нити постоје народи „природно“ и „прирођено“ предиспонирани на геноцид. Има народа који су претрпели ужасе геноцида али нема у целости геноцидних народа. Овоме је потребно додати неопходност спречавања ревизионистичке праксе којом се настоји да се народ жртва претвори у народ целата, изградњом изопачене и лажне слике народа који је претрпео геноцид као народа који је починио геноцид.³

Мржња потхрањује сукобе, мржња је потхрањена сукобима. Националне и међунационалне мржње се рађају у нацијама и на основу места побуђености, настанка и претежног својства, оне се тако и одређују. Има онолико националних емоција колико има нација. У ствари, нема нације у свету која не побуђује позитивне и/или негативне емоције припадања.

3 Видети: Цацић Петар, *Нова усташка држава. Од Старчевића до Павелића и Туђмана*, глава „О геноцидном народу“, стр. 44-68, Политика, Београд, 1991.

Припадање је, између осталог, сума индивидуалних осећаја путем које се синтетизује јество нације. Нација се испољава кроз колективно припадање њеном бићу. Нација јесте када јој се на разне начине припада, када се збива и бива у њеном окриљу. Отуда нација није романтична и утопична, идеализована конструкција, већ у људском смислу разнолика, добра и лоша етнопсихичка и етнокултурна реалност.

Када се колективна негативна емоција обликује и усмерава према другом колективном субјекту, на пример према нацији, испољава се као *међунационална мржња*. Ако се негативна емоција окрене према сопственој нацији, испољава се као *национална самомржња*. Мржње које су усмерене на братства, племена, етносе, народе и нације, као и мржње које се у њима стварају и испољавају, граде посебне историјске физиономије и карактере. Тако је и са међунационалним мржњама, као колективним омразама усмереним ка конкретним народима-нацијама.

Међунационалне омразе су, по свему судећи, психополитичка, психосоцијална и етнополитичка реалија. Ваља поновити да нису сводљиве на симулована, митомански измаштана и параноидно уображена стања, ни емотивне обузетости у колективним манијама гоњења, већ су најчешће жестока политичка стварност. На жалост, колективне мржње су такве емоције које подстрекују и наводе на зло и несрећу, оне су конкретна емотивна подлога почињеног зла.

Распрострањене мржње, додуше, могу бити и уображене, митомански засноване и сулуде у умишљајима али у таквим случајевима оне се препознају као патогене и малигне и спадају у домен *психопатологије*. Опсесивне, маничне и параноидне мржње у свету политике обележавају ауторитарне и тоталитарне режиме и тиранске владаре. Режији могу бити мрзилачки устројени али и омрзнути од других. У екстремно аморалним и нехуманим ситуацијама социјалне деструкције такве мржње, као процеси и структуре, нису само у истраживачком домену психологије политике него и *политичке психијатрије*.

У тумачењу унутарнационалних и међунационалних, као и међудржавних односа од значаја су они видови негативних емоција и мржње поводом којих се, и поред ирационалне

основе, тежи извесној рационализацији то јест оправдању и искупљењу. Злочинећа мржња се поткрепљује и оправдава злочиначком идеологијом, или се пак, као осећај и свест о осећају зарад ескулпирања делимично или у потпуности негира.⁴ Уколико се правовремено не протумаче и не схвате корени колективне мржње не могу се схватити ни њена мотивација, побуђеност, снага, смерови, облици, просторно-временски опсег и, најзад, њени стварни и могући погубни учинци међу жртвама. Одатле је потребно стално пропитивање мрзилачких стања и злотворских пракси којима се граде и учвршћују омразе према појединим народима и нацијама.

Мржња међутим, није једина колективна емоција која се испољава међу народима. Далеко од тога, историјске околности су друкчије, сложеније. Међу нацијама као и међу државама владају односи сарадње и сукоба, симпатија и антипатија, љубави и мржње. Љубав и мржња према некој људској групи осведочена је безброј пута у историји. Да би се нека група људи волела, била омрзнута или се мрзела, мора бити одређена као различита. Исто се не мрзи, бар не док се постане друкчије и можда супротно. Тада оно може да се доживи негативно као супарничко, противничко и непријатељско, такође и страно, туђинско, душманско.⁵

Не воле се и мрзе се породице, братства, племена, кланови, етноси, народи, делови народа, нације, нациолики хибриди, синтетичке нације, псеудонације, маргиналне, хендикепиране, номадске, исељеничке и уселјеничке групе... Припадници народа или нације који мрзе, истовремено могу бити омражени. Међунационална мржња и омраза су (а) социјална емотивна стања и релације које указују на постојање латентног или манифестног конфликта. Реални и потенцијални сукоб је оно што је својствено негативној емоцији мржње.

Према мерилу смерова међунационална мржња се може схватити на два основна начина као: 1) Мржња којом је као

4 Историографску и психосоцијалну анализу понашања нацистичких злочинаца и њиховог негирања знања и свести о чињењу геноцидних злочина над Јеврејима у Другом свестком рату, видети у: Koen Stenli, *Stanje poricanja. Znati za zlodela i pamje*, glava „Znanje i neznanje: psihologija poricanja“, str. 47-87, Samizdat B 92, Edicija Reč, Beograd, 2003.

5 О томе: Valdenfels Bernhard, *Topografija stranog. Studije o fenomenologiji stranog*, glava „Fenomenologija kao ksenologija. Paradoks nauke o stranom“, str. 96-125, Stilos, Novi Sad, 2005.

трпни објект омразе обухваћена, оптерећена и погођена нека нација, и; 2) мржња која се у окриљу неке нације обликује, усмерава и упућује према другој нацији.

Двосмерност и двополност мржње, додуше, не мора бити дословна, јер се у сложеним историјским ситуацијама формира *мрежа омраза* у којој се могу препознати не само више од два него и мноштво активних и пасивних објеката мрзилаштва. У таквим ситуацијама антипатије и мржње се не испољавају само у различитим дужинама трајања и интензитетима, него и у променљивим смеровима који зависе од колебљивих мотива савезништва и противништва. У ратним и окупационим временима *мане негативних емоција* или *мане мржње* захтевају прецизно лоцирање и пажљиво тумачење мрзилачких понашања у променљивим и противречним околностима.

Додатну компликацију чини сазнање да је национална мржња великим ако не и највећим делом политички, геополитички и историјски формирана. Из историјског контекста националне политике и геополитике засноване на националним и државним интересима, пристиже друкчији, непсихолошки, углавном политиколошки и историографски категоријални апарат, чиме анализа националне мржње постаје разуђенија и многоликија.

Напоследку, за тачније разумевање феномена политичке, геополитичке, историјске и националне мржње неопходно је имати у виду и једну фундаменталну појавну и појмовну разлику која се најчешће превиђа и занемарује. Када је реч о односима и стањима феномена нације у политичком дискурсу је приметна конфузија кључних појмова са којима се оперише. Та конфузија у настојањима одређења и употреби може бити плод омашки и случајности али и смишљене и свесне идеолошке злоупотребе. О чему се ради?

Национални осећај је темељни осећај идентитетне припадности народу-нацији. Национални осећај није никаква тренутна досетка, краткотрајна и нестабилна „конструкција“, нити пука имагинативна „пројекција“, већ еволутивно кристалисано и традирано стање реалног личног и колективног припадања опсежнијој и крупнијој заједници.

Осећај националног идентитета је хоризонтално савремен и вертикално историјски структурисан, појединачно садржан и групно саприпадан. Осећај националног идентитета је, такође, сазнајно образован, вољан, сензибилан и емотиван. Најчешће је проживљаван и подразумеван целокупним индивидуалним колективном хабитусом и етосом нације.

У условима смањене толеранције, а поготову драматичним сукобним околностима, национални осећај може бити тумачен, пропитиван и оспораван, што значи хваљен и кућен. У извесним историјским тренуцима осећај националне припадности је од пресудне историјске важности. Лојалност нацији и постојани патриотизам се тада манифестују у функцији у мобилисања свих снага отпора пред нараслим опасностима по заједницу. Без постојања позитивних националних осећаја то би било тешко ако не и немогуће.

Које име у текућим дискурсима носи национални осећај? Да ли је довољно и тачно рећи „национализам“, па семантички удовољити потреби одређења једног реалног колективног психичког садржаја и стања? Израз „национализам“ не покрива читаво поље испољавања националних осећаја. Треба ли томе додати толико честе пежоративне идеолошке дефиниције сваког националног осећаја као „национализма“? Као да не постоје мирни и умерени национални осећаји, већ само његови свађалачки и ратоборни видови. Као да је сваки национални осећај по себи неморално претеран, такорећи екстреман и екстремистички, па тиме као негативна и деструктивна емоција, одбојан и одуран?

У негаторном схватању идентитетне националне емотивности на удару су све компоненте историјског склопа: и идентитет као оличење нације; и нација као људска заједница; и емотивност коју нација у себи садржи и која се према нацији негује и усмерава. Али идеолошка идентификација националног осећаја са национализмом, пре свега, ни емпиријски ни теоријски није одржива и тачна. Испољавање националних осећаја је предуго ригидно и долозно поистовећивано са стањима тобоже померене и изопачене колективне (не) свести национализма. То, свакако, не значи да национализам уопште не постоји и да не делује на унутрашњој политичкој

и међународној сцени. Напротив, учава се и делује, као што много шире и дубље делују темељни национални осећаји који нису нити могу бити сведени само на пежоратив национализма.

На основу овог увида потребно је домислити нешто друго; потребно је наине непрекидно препознавати и успостављати конкретну разлику између позитивне емотивности *националства* и негативних емоција *национализма*. Јер управо појавна дистинкција националства и национализма у емпиријским међунационалним односима потцртава темељну разлику стања и токова позитивних и негативних емоција у историји, политици и геополитици. Тиме ће такође постати јасније значење и смисао одиста негативних историјских појава које су обухваћене појмовима: *национализам, шовинизам, расизам, родомржња, апартхејд, ксенофобија, хостилизам, клерикализам, верски фанатизам, прозелитизам, антисемитизам, геноцид, холокауст, славофобија, русофобија, србофобија, србоцид ...*

МЕЃУНАЦИОНАЛНЕ АНТИПАТИЈЕ И ОМРАЗЕ

Потребу за панорамским тумачењем мржње као негативне и деструктивне емоције изазивају доживљени и проживљени облици омразе према српском народу у целини и помесним деловима. Таква интерпретативна потреба се односи на Србију као државу, али и на друга национална постигнућа и тековине Срба у историјској ретроспективи и савременом добу. Не без голицаве патетике, може се до у бескрај недоумевати зашто нас толико антипатишу и симпатишу, који су мотиви пулсирања мржње и љубави према српском народу? Јесу ли то само емотивни увиди у српска хвале вредна прегнућа и достигнућа, или, пре свега и само, безочни интереси, егоизам и користољубље?

Уколико се без остатка поверује и ослони на прво, може се запасти у сваковрсну морализаторску наивност о великом утицају истине и правде у историјским збивањима. С друге стране, уколико се одбаци сваки морал у историјским дешавањима запада се етички нихилизам по коме зато што је све могуће – све што се догоди, уједно и оправдано као неизбежно и нужно. Шта би онда могло бити боље од конкретног приступа

које има на уму и једно и друго, а опредељује се према истиноликим могућностима у сазнању проблема.

Антипатије, мржње и страхомржње могу да буду усмерене и према групи по пореклу сродних народа. Тако су, на пример, у европском контексту уочљиве германофобија, англофобија, латинофобија и, нарочито, славофобија.⁶ Посебни јужнословенски случај настаје када се нациофобија усмерена према конкретном народу Србима темељи и гради на вишеструко негативном осећају идентитетног одбијања и расистичког омаловажавања: 1) Расног инфериоризовања Словена и одбијања припадања словенском свету, што претпоставља доказивање несловенског порекла; 2) такође расног инфериоризовања Срба и одбијања помисли на било какву њихову равноправност и саживот са Хрватима, и; 3) изградње мита о, на пример, чистој и надмоћној хрватској несловенској раси којој је предодређена велика држава на Балкану у којој нема места за Србе.

Изразити пример свега наведеног пружа „отац хрватске домовине“ и изумитељ бројних србождерних израза Анте Старчевић, који на једном од многих места исписује ове славофобне редове: „Просветљена Европа сматра Славјане за таково легло, од којег није могуће очекивати ништа добра, ништа племенита, ништа узвишена, него противно, она суди да је све што је потиштено, што је сужањско, што је барбарско, већ од нарави за Славјени срасло.“⁷

Одатле потреба дубљег разумевања деструктивних појава србомржње и србофобије упућује на пропитивање њихових специфичних политичких, геополитичких и историјских форми које на такав начин не постоје код других народа. Зато не може бити оправдање за одустанак од тумачења указивање на околности да су и други народи предмети мржње и страхомржње. Јесу, и многи други народи свакако, то нико разуман не спори, али ко уопште жели и може да проучи и протумачи негативне емоције, антипатије и мржње према

6 Видети: Кнежевић Милош, „Контуре славофобије. Епохалне предрасуде о Словенима“, *Национални интерес*, бр. 3, 2016, стр. 75-120.

7 Видети: Starčević Ante, „Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu?“, *Djela dr Ante Starčevića*, Knjiga III, Zagreb, 1984, стр. 18-19.

српском народу ако то, пре свих и више од свих, не учине научници са овог поднебља.⁸

Изворну србомржњу нису генерисали нити осмислили Срби, за себе, о себи и према себи. То су учинили други према Србима јер су за настанак такве негативне колективне емоције пронашли довољно побуда, мотива и интереса. Може се, додуше, помислити да србомржња указује на Србе који као колективни субјект активно мрзе баш све, или само понеке међу другима, али то екстремно и свакако подругљиво значење је у ређој употреби. Србомржња је мржња према Србима а не српска мржња према другима. Сигурно је, међутим, да јужнословенски народи такође опажају негативне емоције које им ти блиски а ипак „други“ додељују, па између осталих и Срби. Срби се у таквим случајевима вероватно доживљавају као емитенти мржње, дакле као они који мрзе друге и, условно речено, србомрси. То је оно друкчије и обрнуто значење србомржње и србомрзаца које, иако није уобичајено и често, ради отклањања забуне у политичком дискурсу мржње ваља вазда имати у виду.

Појам и појава србомржње заправо означава емотивно стање и ток у коме су Срби као етнос, народ и нација трпни предмет мрзилаштва и омразе. Прецизности ради, могуће је и становиште да су Срби генератори и продуценти мржње према несрбима, али је оно како је речено, у политичким односима и говору, ређе и неуобичајено. Србомржња није појава измишљена и уображена међу непоправљивим српским „националистима“. Међу жртвама бруталне националне мржње били су управо Срби, само зато што су по пореклу, идентитету и самоизјашњењу Срби.

Удар на национални идентитет није се, међутим, исцрпљивао само хтењем поништавања припадања српском народу и православљу. Ишло се много даље од такве намере. Хтело се намицање друкчијег и новог несрпског идентитета. Етноинжењеринг примењиван на Србима заснивао се на суми

---

8 Један од аутора који је велики део свог научног рада и бројна дела посветио тумачењу антипатија и мржњи према српском народу, била је правница Смиља Аврамов. Видети њену књигу *Геноцид у Југославији у светлости међународног права*, Политика, Београд, 1992. Та књига је, у ствари, образложена научна и етичка реплика једног истакнутог српског аутора и експерта за међународно право, на политичку појаву и књиге Фрање Туђмана.

панкroatистичких идеја и клерофашистичкој идеологији усташтва. Преверавање и преумљење делова српског народа у НДХ претпостављало је расрбљивање које је водило у похрваћивање. Дилема нема око тога да ли су Срби насилно претварани у Хрвате. Јесу, јер кроатизовање целокупног простора НДХ није био само краткорочни циљ него и далекосежни политички идеал етничког чишћења који је високо рангиран међу припадницима усташког покрета, њиховим следбеницима, сарадницима и симпатизерима.⁹ Национална припадност и опредељење означавали су Србе као слободно нациљане мете - жртве погрома. Историчар, лингвиста и теоретичар књижевности Петар Милосављевић сматра да је процес кроатизације Срба имао друкчије значење и донео нови вид расрбљивања: „Прекорачене су извесне границе својствене процесима потурчивања, мађаризације, германизације. Новина је у томе што је процес кроатизације био усмерен ка уништавању српског националног идентитета.“¹⁰ Колективна мржња довела је до колективног етничког уништавања Срба који симболизује усташки концентрациони логор смрти Јасеновац.

Као што је жестоко деловала у прошлости, негативна емоција мржње колективна психоактивна стварност делује и у садашњости. Констатацију постојања србомржње, која понеком из незнања и заблуда може да се причињава као необразложена тврдња, потребно је дати на самом почетку описа њених конкретних историјских и презентних облика. После прелудијума, и по опису и попису активних и актуелних облика мржње према српском народу, постају јаснији негативни колективно емотивни садржаји и деструктивни домети. Они се, додуше, углавном знају и памте, али се у одређеним заинтересованим круговима прикривају и потискују у заборав.

На почетку је потребно диференцирање сличних појмова који се често користе у политичком дискурсу, па и у говору мржње, међу које спадају: *антисрбизам*, *антисрбијанство*, *антисрпство*, а онда и *србомржња*, *србофобија* и *србоцид*.

9 О томе: Жутић Никола, *Срби римокатолици такозвани Хрвати*, део „Великохрватске идеје кроатизације Срба и српских земаља“, стр. 61-141, Српска радикална странка, Београд, 2006.

10 Видети: Милосављевић Петар, *Срби и геноцид*, глава „Василије Крстић о генези геноцида“, стр. 53, Институт за политичке студије, Београд - Матица Српска у Дубровнику, Београд – Логос, Грачаница – Српски културни центар „Свети Сава“, Бања Лука, 2017.

Предочени низ речи употребљава се у језичком означавању стања негативних индивидуалних и колективних емоција несклоности и одвратности, антипатије и мржње према различитим видовима националног испољавања српског народа у географском простору и историјском времену. Језички формиран израз негативних емоција мржње према Србима има етнонационалне, расне, верске, идеолошке, политичке, геополитичке и историјске карактеристике.

Устаљени у политичком језику и комуникацији, ти термини се садржински односе на Србе као етнос, народ и нацију, у бројним аспектима српских националних творевина и достигнућа. Иако као појмови указују на честу појаву негативних емоција у идеологизованој и политизованом медијском општењу, међу онима који их практикују они најчешће нису декларисани као такви. Њих у пежоративном значењу и деструктивном потенцијалу најпре и највише осећа и препознаје управо она страна којој су ти негативни садржаји упућени и на коју се као на циљани објекат односе а то су, разумљиво - Срби.

Иако су испуњени негативним емоцијама антипатије према Србима генератори мржње према српском народу, србомрзители често одбијају самоодређење свог идеолошког и политичког дискурса као мрзилачког. Они сопствени говор мржње углавном сматрају уобичајеним и „нормалним“ а оно за чим као за разлогом најчешће посежу јесте аргумент давања отпора „српском национализму“. Одатле, у вербално испољеним мрзилачким осећајима они немају ни мало сумње нити дају назнаке гриже савести, постиђености, па стога ни свести о кажњивости онога што чине. Огресли у таквом дискурсу, понеки се без страха од икакве осуде чак и поносе србофобним говором мржње.

„Српски национализам“ је био и остао крунска побуда и повод, али и доказ потребе назови самозаштите делова политичких елита јужнословенских народа, али и неких константно заинтересованих спољнополитичких чинилаца. Просторно/временске границе раста жестоког отпора према етнонационалном постојању Срба одређивало је непрекидано трајање три Југославије. Србомржња је

посредована југомржњом, било да је Србија као предмет мржње изједначавана са Југославијом, било да је постојање Југославије условљавано умањењем значаја улоге Србије, па чак и њеним искључењем из њеног појма.

Како год се у постјугословенским приликама тумачио српски национализам, он се свакако више не схвата као политичка брига за интегритет државе која је пре неколико деценија темељно дезинтегрисана. Данас се српски национализам у регионалном „окружењу“ схвата првенствено као незастарива и недовољно кажњена српска кривица за пројугословенске грехе, али и продужена брига за аутохтоне делове српског народа који су остали изван граница савремене Србије. Штавише, већ и сама брига за те делове српске нације се тумачи као преступнички српски национализам што указује да се српски народ не појми и не доживљава као целина већ као распарчана и размрвљена етномаса на постјугословенском јужнословенском простору.

При том се међу свим јужнословенским народима понаособ предано негује интегрални доживљај просторно/временског бића властите нације, док се Срби сагледавају партикуларно, дакле, из неједнаких ракурса, размештено и изразито нецеловито. То стога, што се диференцираним и селективним приступом Србима оспорава јужнословенска национална општост и натурају преименовани регионални варијетети као припојни идентитети. Тако се Срби као дискриминацијом умакањена етносмеша припајају другим јужнословенским народима и атрибуирају као споредни чинилац на њиховим маргинама.

Замисао је једноставна и примењивана од југословенских почетака; она се огледала у императиву српске деобе а не националне целовитости. Тако практикована деобна политика међу Србима је водила умањењу националне способности за одржање, раст и развој, што значи и умањењу укупног регионалног значаја и моћи. У југословенским оквирима национална политика распарчавања српског народа спровођена применом гесла „Србе на Србе“ била је успешна.¹¹

¹¹ Писац Душан Ковачевић је драматуршки надахнуто и без уједначених мерила пописао двадесетак српских подела. По његовом мишљењу карактеристичне деобе су оне на: Небески и овоземаљски народ; происточне и прозападне Србе; косметске чуваре и сецесионисте; српске

У постјугословенским условима прилике су донекле промениле. Мада су порасле тензије између Србије и Ђукановићевог режима у Црној Гори, ситуација на српском простору је боља него пре двадесетак година. Али, међу постјугословенским јужнословенским државама и даље делује у сваком погледу анахрона извансрпска, мимосрпска и противсрпска политика. Она се у краткорочним и дугорочним визурама, са српског полазишта као таква препознаје у оштрим контурама и нису јој потребни додатни истраживачки алати нити реторичке „нормализационе“ мистификације.

Око антисрпског начина посматрања Срба и деловања против њихових националних и државних интереса, у овом часу, у тзв. окружењу можда и није склопљена нека јавно видљива и официјелна сагласност. Али, здружено становиште политократа из Љубљане, Загреба, Сарајева, Подгорице, Скопља и Приштине, не оставља место сумњи; иако је у постјугословенским условима неприхватљиво и неусвојиво, такво становиште није неочекивано.

Политичко деловања словеначке, хрватске, босанске, црногорске и македонске политократије у том погледу је идентично и под западном, тј. евроатлантском диригентском палицом „упевано“. Те политократије сопствене националне и државне интересе ажурно уклапају у ширу евроатлантску геополитику и геоекономију. Било који повод за реаговање да се укаже међу ексјугорепубликама, никакве разлике се напросто не уочавају. Увек је на делу очекивани антисрпски став који се у међусобним односима антисрпских чинилаца појачава до нивоа синергије и структурира као савезнички. Подршка сваком антисрпском потезу било ког актера услеђује из унапред утврђених интереса и без нарочите потребе њиховог образлагања и оправдавања.

Јужнословенске републике, у ствари, практикују политику према Србији која је уходана у раздобљу друге Југославије. Мада са једном разликом, која би требало да буде одсудна а

патриоте и издајнике; рационалне и ирационалне; монархисте и републиканце; четнике и партизане; ослободиоце и ослобођене; Србе и Југословене; подунавске, поморавске, посавске, подринске Србе; српске Србе и косовске, црногорске, босанске, хрватске Србе; српске Србе и иностране Србе; богате и сиромашне; Србе са презименом на „ић“ и остале; старе и младе; рођене нерођене, и најзад у једини; Србин подељен на самог себе. Ковачевић Душан, *20 српских подела: Срби на Србе*, стр. 1-255, НИИ, Београд, 2008.

како се показало ипак није. Антисрпска политика је још увек на делу иако је отпао злорабљени југословенски алиби њеног креирања, јер Југославије више нема. Али, по свему судећи, то што је Југославија нестала није довољан разлог за престанак антисрпске политике на постјугословенском простору. Тиме се у талогу рђавих мотива и још горих интереса огољује негативни јужнословенски однос антисрпске интернационале према Србима и Србији.

Отуда, иако нема формално потписаног „правно обавезујућег споразума“ о антисрпском савезу, на делу је активна и превентивна антисрпска политика „нових суседа“ са позападњеног Балкана. Мада нема споразума у правном и политичком облику удружења, алијансе, пакта, коалиције... у обилним количинама има практичне политике која имплицира сагласност свих постсецесионих актера у ограничавању и осујећивању српског чиниоца на балканској сцени. Иако су приступи донекле нијансирани, сви су одреда обухваћени заједничким именитељем „братства“ по властитим интересима и јединства на „линији ватре“ према савременим Србима и Србији. Одатле Срби никако да се ослободе старих ватиканских, бечко-берлинских и коминтерновских греха. Чак и савремени Срби су неокајано грешни иако су, на пример, греси и злодела дела ватиканског клера у НДХ одавно доказани.¹²

Јер, у политичком дискурсу поново су актуелне старе и нове тобожње српске неопростиве кривице за: *великосрпство, српски хегемонизам, свесрпски интегрizam, светосавље, четничтво, равногорство, љотићевство, србокомунизам, партизаништину, оријентализам, русофилију, синофилију, евроскептицизам, американофобију, исламофобију, кроатофобију, албанофобију* итд. и сл. Зато је не само корисно него и неопходно поменути неколико најчешће обликованих контрапозиција које се указују сурово антитетични, међу којима су: *антисрпство, србомржња, србофобија и србоцид* као *геноцид над Србима*.¹³

12 Консултовати: *Тајни документи о односу Ватикана и усташке НДХ*, Загреб, 1952; Дедијер Владимир, *Ватикан и Јасеновац: документи*, Београд, 1987. Такође: Булајић Милан, *Усташки злочини геноцида: мисија Ватикана у Независној Држави Хрватској*, књига 1 и 2, Београд, 1992.

13 Због просторне економије текста изостављена су поглавља о *антисрбизму и антисрбијанству*.

АНТИСРПСТВО

Антисрпство је контрастни и антитетични појам појму *српство*. По садржају *антисрпство* није обичан етнопсихолошки и политички појам већ појам чија комплексност у пуном опсегу указује на контрапојаву испуњену осећајима упорног непристајања, противљења и јаке негације појаве и појма српства, спрам којих се емпиријски, идеолошки и „теоријски“ успоставља.

Уочено је да су у политичком животу српство и антисрпство увек били појмовни пар и, по свему судећи, остали у јаком и вишесмисленом међусобном односу. Ређе се догађало да јачање српства није изазивало пораст антисрпства, а много чешће супротно, да се не само јачањем већ и утишаним испољавањем српства, преко сваке мере и бучно оглашавало антисрпство.

Да би се знало шта значи и како се испољава антисрпство потребно је знање о томе шта је српство и зашто изазива толика и таква идеолошка и политичка противљења. Попут *антисрбизма* и *антисрбијанства*, и *антисрпство* је опозитна појава, она оличава противнички контрастав, критички говор, говор мржње. Под општом претпоставком да су одређене две ствари: 1) да је јасно са којих полазишта и са којим конкретним квалификацијама се противи српству, и: 2) да је јасно одређено оно чему се као српству антисрпско становиште противи, могуће је његово тумачење које води до бољег разумевања. То стога, што и заступници и припадници српског полазишта понекад нису довољно свесни, нити знају тачне побуде, мотиве и интересе који генеришу антисрпску позицију. Подразумевање без неопходног пропитивања контрастановишта води у изненађење.

Иако су субјективна полазишта и претпостављени објекти антисрпског становишта, као пријемчиве негативне колективне емоције, садржани у магловитој интуицији и ирационалном облику, када је реч о идеолошким и политичким формама није тако. Антисрпске идеологије садрже богат репертоар идеја, аргументовања, илустрација, вредновања, препоруке, уверења,

убеђења, те стога пружају обиље историјског материјала за тумачење дубоких и плитких порива за њихово испољавање.

Како год, антисрпски став развијен до облика становишта формира се у нужној и тесној зависности од примарне јужнословенске појаве Срба и српства, са којом се политички, геополитички, религијски и културно не слаже и не мири. Појачавањем противничке нетрпељивости и антипатије антисрпски став ескалира у непријатељску мржњу. Према досадашњим историјским сведочанствима, антисрпство је, у ствари, један од облика верско-црквеног у облику идеолошко-политичког хостилизма. Мисионарске и прозелитске опсесије доводе од расистичког насиља које кулминира у геноциду.¹⁴

У непријатељизујућој политичкој реалности противљење појави идентитетних емоција српства означава уједно и противљење конкретним људима, групама, заједницама и колективима који такве емоције поседују и испољавају. Антисрпство је јасно и недвосмислено уперено против Срба као народа и зато изазива сразмерно јака реаговања, понајпре међу Србима. Грубо, али реалистично исказано, посведочено антисрпство је мрзилачко противљење српском националним осећајима као таквим. Оно настаје из склопа сопствених или неких других националних и религијских осећаја и идеологија које га надахњују и обузимају, усмеравају и оправдавају.

Будући да се антисрпство испољава у страсним мрзилачким облицима оно у себи крије бар две опасности: по оне - а то су Срби - према којима су такви осећаји испољени; али и по оне – а то су *анти-Срби* - који такве осећаје испољавају. И једни и други субјекти у релацији обично су свесни емитоване антисрпске мржње, али тако не мора да буде у сваком случају. Понекад се прикривано антисрпство разоткривало са великим закашњењем, у кобној доцни када је било немогуће поправити штете које је начинило.

До недавно је појам српство у медијима и идеолошки интонираној литератури имао претежно или чак само пежоративно значење. Појам српства био је везан за, наводно,

14 О томе: Кнежевић Милош, „Верски чинилац сецесионих сукоба. Вера и црква у процесу разлагања државе“, чланак у зборнику *Религија између истине и друштвене улоге*, приредили Владета Јеротић и Мирослав Ивановић, „Дерета“, Београд, 2009, стр. 199-213.

појаву племенског, традиционалистичког, анахроног и архаичног сензибилитета који, упућеношћу на властиту нацију, одудара од духа модерног времена.

Од недавно, међутим, заједно са обнављањем идеолошког и политичког плурализма, појам српства се у поливалентним облицима вратио у дискурзивну праксу. То се догодило нужношћу историјских ерупција, упоредо са разбираспадом земље и стварањем више националних држава на тлу некадашње Југославије. Будући да се и Србија као последња југословенска република најзад осамосталила у политичком и уставноправном облику националне државе, осећај припадности Србији и српству у целини повратио је некадашњи предјугословенски значај и смисао.

Може ли се иједан национални осећај у савременом добу изразити и објаснити без притужбе за пренаглашеност и патетику? Па још употреба првог лица множине – Ми као припадање националном колективном идентитету? Да ли су у „постнационалном добу“ могући још само лежерни искази о анационалном контраидентитету, полиидентитету, трансационалном сензибилитету, постнационалним равнодушним „постосећајима“ (с оне стране емоција и афеката), корпоративној лојалности, утувљеном космополитизму без космоса и политее? Шта би могло да буде и шта већ јесте са српским националним осећајем у тако распојмљеној папазјанији?

Ево једног традиционалистичког, сасвим непостмодерног покушаја поимања мимо „расредиштене“ препоруке да појаве усред љуте борбе против панлогизма, у опојној језичкој игри морају остати недирнуте, непојмљене и непојмљене. Рецимо: српство је индивидуални и колективни идентитетни осећај, знање и свест, као и емотивно, знано и вољно хтеће припадања српском народу на целокупном српском етноационалном простору.

Колико очекивано толико разумљиво, сваку нацију прожимају саобразни национални осећаји. Ни Срби нису изузетак. Усмереност ка целом бићу српског народа не значи искључење или маргинализовање његових појединих делова из доживљаја националне целине, већ свест о потреби

њиховог саприпадања, прожетости и укључености у целину која их у много чему надмашује и превазилази. Управо по том холистичком и тотализујућем својству, када је реч о Србима, српство се разликује од србијанства. Српство је етнонационална појава и појам ширег и дубљег опсега од Србијанства.¹⁵ Српство се, заправо, не односи само на државу Србију него на све Србе који обитавају на другим одржављеним и неодржављеним местима постјугословенског, сада већ јужнословенског простора.

Интензивно осећање српства делује у српским државама Републици Србији, Републици Српској и у аутентичном делу Републике Црне Горе, али и посвуда у расејању. У поменутих српским државама се негује истовремени и сложени однос према српству као целовитом осећају; затим према сопственим државама, Српској и Црној Гори; а онда и према Србији као најстаријој и најснажнијој српској државној творевини. Распоред и редослед као и интензитет позитивних осећаја наклоности и емотивне привржености српској националној целини сигурно није увек исти, али општи смер и оквирна композиција тих осећаја углавном јесте. Симултана осећајност обликује се као интегристичка свест о пожељној етничкој једности, националном јединству и политичкој једнакости духовно и културно неподељене српске нације.¹⁶

Но, на предоченом тлу схватања целокупности српског народа ваља имати на уму два различита процеса: национални интегрizam и интегрализам.

а) Српски интегрizam је оличавао и оличава националну тежњу обједињавања и уједињавања подељеног српског народа у повезану и функционалну политичку целину. Утемељена на идентитетном националном осећају српства савремена тежња ка српској интеграцији се разликовала од некадашње српске тежње ка југословенској интеграцији. Полазећи од националног

15 О томе: Vučinić Marinko, *Druga Srbija. Na mrtvoj straži političke korektnosti*, глава „Srпstvo i srbijanstvo“, стр. 399-402, Službeni glasnik, Beograd, 2012. Такође: Димитријевић Владимир, „Паланка философије или књига о говору мржње на све што је српско“, *Двери српске*, бр. 24, 4/2004, стр. 5-14.

16 Упоредити: Ковић Милош, „Срби и југословенска идеја“, глава „Српска национална свест: вера или језик“, стр. 296-599, *Историја једне утопије. 100 година од стварања Југославије*, зборник, књига друга, Catena mundi, Београд, 2018.

циља и државног разлога српски интегрizam је смерао стварању потпуније српске државе. Самерен постајањем, постојањем и нестајањем Југославије српски интегрizam је у оштријим видовима тежио обликовању Србије пре настанка Југославије; успостављању политичког и уставног облика српског простора у Југославији, и; обликовању српског политичког простора после разобличења државног облика Југославије. Испољаване у разним раздобљима све три тежње оспораване су и осујећиване са наизглед пројугословенских или партикуларних националних (хрватских, словеначких, босанских, македонских, црногорских, албанских...), али свеједно, у сваком случају антисрпских становишта.

б) Пројугословенски српски интегрализам је често чинио нејасном, успоравао и осујећивао интеграцију српског народа. Раније снажан и јасан, српски државотворни осећај је у све три Југославије био регионално подељен, етнопсихички противречан и политички конфузан. Српство се утапало у интегрално југословенство а онда у њему гасило до неприметности. Отуда је интерпретативно разликовање становишта српског интегризма и пројугословенског српског интегрализма одиста битна.

С једне стране, међу Србима је у Југославији југољубиво препознавана тековина сложене друштвене и политичке заједнице Јужних Словена у којој је на умешан начин могуће задовољење националних потреба српског народа. С друге стране, такође међу Србима, југословенски државни оквир доживљаван је југофобично, као знак обесхрабрујућег државног дисконтинуитета и средство прикраћивања и сузбијања српских националних потреба. Предочених филично/фобичних, просрпских и антисрпских контрадикција српске политичке, војне, економске, научне, културне и црквене елите се нису у потпуности ослободиле до данашњег дана.

Залагање за уједињење српског народа је зарад „вишег циља“ живота у заједничкој југословенској држави је као циљ дуго маргинализовано и минимализовано. Од Југославије се није назирала Србија. Указивало се да је сложена заједничка

држава Југославија већ пронађени државни и друштвени оквир унутар кога су уз српско заувек решена и сва остала национална питања. Зато је на матрици политичке неосвештености потребе решења, оно одлагано све до крајњег часа бруталног разбираспада последње Југославије. Тек у финалној сецесији се испоставило оно што се макар наслућивало од раније, да српско питање у Југославији не само да није било решено него да су, рушењем комунизма и геополитичком транзицијом са несврставања на вестернизам, настале такве околности у којима је веома тешко да у догледно време буде решено на прихватљив и повољан начин.

Предоченом је потребно додати и најновију идеолошки скројену интеграциону заблуду која се тиче српског „уласка у Европу“. Реч је о ироничном обртању редоследа и приоритета унутрашњих и спољашњих интеграција српског народа и његових држава. Уместо да су у првом плану процеси сарадње, повезивања и обједињавања Срба размештених на разним деловима постјугословенског простора тежи се интегрисању, тј. учлањењу у једну наддржавну и транснационалну творевину спорне садашњости и неизвесне будућности.¹⁷ Тиме се не увиђа и не одбацује стање у коме се Срби постепено интегришу и асимилију у новонастале државе и државолике творевине, попут Хрватске, БиХ, Црне Горе и лажне државе *Republika Kosova*. Уједно се постепено мири са дезинтегративним токовима у којима се систематично и упорно осујећују колективна и индивидуална права Срба у Хрватској, Републици Српској, Црној Гори и на „Косову“.

Док се споља инсистира на целокупности, неповредивости новоцацртаних граница, територијалном интегритету и суверенитету изниклих држава, дотле се путем међународноправних преседана оспоравају колективна права Срба у тим државама. Следећи инверзну логику дезинтеграције и преседана Срби би, дакле, требало и морало да признају фамозну „нову реалност“ у, на пример реунитаризованој Босни и Херцеговини, или „независном Косову“, и да при том забораве антисрпски карактер насилне и уз страну помоћ извршене вишеструке сецесије. И, уза све, да се као

17 О томе: Кнежевић Милош, *Евроскептицизам*, глава „Евроскептицизам у Унији и изван Уније“, стр. 200-201, Заслон, Шабац, Београд, 2008.

размрвљена територијална и демографска честица са тзв. Западног Балкана, у једном магловитом часу интегришу у Унију која је поменуте процесе не само подржавала него и осмишљавала и оправдавала?

Следећи недоумице које настају из предочених противречности јача потреба да се ближе одреди садржај националних осећаја. Као темељни и целовити народносни и национални осећај, односно позитивна колективна емоција, српство је идентитетна *националност* и *националство* а не национализам.¹⁸

Ова дистинкција је, поновимо, неопходна јер се у обимном антисрпском дискурсу уобичајило да се свако српство дисквалификује и дискредитује као неприхватљиви екстремизам и национализам. Такви ставови су идеолошке резидуе претходних једноумних времена у којима је српство било дифамирано као отровно испарење злодуха великосрпства недовољно заштитеног у боци забрана. Свако српство је, наиме, тумачено и осујећивано као *великосрпство* које нарушава постигнуту равнотежу међунационалних односа и из темеља поткопава југословенску државну заједницу. Не само у општем идеолошком схватању односа класног и националног, него и у посебним разрадама најризичнијих политичких појава великосрпство идентификовано са *свесрпством*, било је на самом врху листе опасности.

Историјска подлога таквих антисрпских становишта може се препознати у комунистичком разумевању општег односа националног и класног, посебно у увреженим ставовима према месту и улози српског чиниоца у југословенском контексту. Зар је потребно подсећати да су ти ставови били беспоговорно негативни јер су српски национални осећаји третирани као реална и потенцијална опасност по химерично схватано југословенство. Наметнуто је начело „Слаба Србија – јака Југославија“. На тој основи изграђено је крхко здање (а) националног попуштања и допуштања, српског самоодрицања и самопоништавања, не би ли се коначно „одобровољили“

18 Темељно историографско тумачење настанка и развоја народне и националне свести у Срба, представља књига историчара Јермије Митровића. Видети: Митровић Д. Јермија, *Народносна свест у Срба*, глава „Како се ширила и потврђивала српска народносна свест“, стр. 61-99, Народна књига, Београд, 1989.

надмоћни актери антисрпске политике. Наравно, удовољити у потпуности таквим жељама није било могуће јер је српска номенклатурна позиција у епохи титоизма почивала на наметнутој стратегији практиковања политичког мазохизма.

На одиста бизаран начин чак и доброћудно испољавање српских традиција, предачких обичаја и народног фолклора тумачено је као назнака притајене али неугасле жеље за мајоризацијом и доминацијом. Као да је емотивност проистекла из предмодерног народног и модерног националног идентитета Срба могла, како се умишљало, да буде израз незатрвене воље за хегемонизмом у међунационалној федералној заједници? Баук је био фамозни „великосрпски хегемонизам“.¹⁹ При чему је српство, како међу лежерним тако и међу фанатизованим антисрбима, подједнако доживљавано као недозвољиви хегемонијални комплекс националистичких емоција, а антисрпство као разумљиво и природно оруђе идеолошке и политичке контроле тог емотивног комплекса. Парадоксално или не, али дуго су само лоши и самопорекнути Срби били примерно добри Срби.

Други извор анационалних и антинационалних, антисрпских пракси садржан је у актуелним идеологемама корпоративног неолиберализма, услужног постмодернизма и идеократског глобализма. У тим идеологемама се такође зарад грађанских, мондијалистичких, космополитских, номадистичких и мигрантских филија, фобично оповргавају темељна национална становишта. Србија се на Западу, ако се на њу уопште и помишља, доживљавала као заостало и предмодерно, немодернизовано и недемократизовано друштво. У извесним западним круговима развијено је мњење са претензијом знања да су Србија и Срби природно склони сваковрсним ауторитаризмима и тиранидама, безнадежно окренути евроазијском и далеком Истоку, и оријенталним деспотијама уопште.

Србија се у сличном стилу третира као ваневропска држава а Срби као примитивци, дивљаци и варвари, нарогушене

¹⁹ Луцидне анализе оптужне политичке етикете „великосрпски хегемонизам“ дао је филозоф Љубомир Тадић. Видети његову књигу целини посвећену том појму великог калибра: Тадић Љубомир, *Криза и великосрпски хегемонизам*, посебно „Предговор“, стр. 7-8, Изабрана дела, том VII, приредио Триво Инђић, Завод за уџбенике – Службени гласник, Београд, 2008.

бунције на тек незнатно одшкринутим источним капијама западне цивилизације. Било је тужно и ружно ишчитавати, слушати и гледати разобручени аманпурични и шемизовани говор мржње,²⁰ који је као бучна артиљеријска припрема сручен на Србе, пре него што ће се на њихове главе стварно обрушити касетне бомбе и крстареће ракете. У времену сецесионих ратова 90-их и евроамеричке агресије 1999. године, Срби на српском простору су засути огромном количином медијски формиране токсичне мржње. Тада су Срби „почашћени“ незамисливим погрдама које су покуљале и са неких места са којих се нису очекивале. Срби су планирано и из интереса демонизовани и сатанизовани.²¹ Толико хваљена и захтевана политичка коректност је престала да важи за Србе. Заправо важила је али на перверзан начин. Политички некоректан био је само онај тип дискурса који се усудио да искаже дисонантно становиште и стане у одбрану истине о Србима. Такав, условно речено, просрпски говор је муњевито медијски спречаван и осуђиван као „говор мржње“. У уврнутој новоговорној Орвелијани политички коректан је био само србо-брифовани и упевани антисрпски дискурс. Мржња је у случају Срба ослобођена логичких и етичких стега дефиниције негативне и забрањене емоције у медијски посредованом општењу.

Зато су Срби у антисрпском говору тог времена доживели да буду без зазора нападани објекат малигне мржње. Срби одређивани као: *дивље животиње, подљуди нељуди, јадници, бедници, смеће, талог, крадљивци, лопови, разбојници, уцењивачи, лажови, блудници, развратници, силоватељи, убице, кољачи, главосече, рушитељи мира, православни шизматици, фашисти, нацисти, комунисти, бољшевици, стаљинисти, некажњени починиоци ратних злочина и геноцида...* Измаштавању најгорих епитета Срба као „злих момака“, „грдоба и гнусоба“ на погрешној и дубоко омраченој страни историјске улице, као да се није назирао крај.²²

20 Поменути описни придеви усијаног антисрпског говора мржње изведени су из пропагандног деловања међународног дописника Си-Ен-Ена Кристијане Аманпур и портпарола НАТО-а Џејми Шеја.

21 Видети: Џаџић Петар, *Нова усташка држава. Од Старчевића до Павлића и Туђмана*, глава „О сатанизацији Срба“, стр. 68-98, Политика, Београд, 1991.

22 Антологиски допринос евиденцији разобручне и помахнитале мржње према Србима дало је неколико домаћих аутора, међу којима се обиљем прикупљеног србофобног материјала свакако истиче књига Зорана Петровића Пироћанца, *Хоћеш ли и даље да будеш Србин?*

Горњи пасаж о подсмевајућем и презривом говору мржње на упадљивој антисрпској основи, био је потребан зарад схватања политичке релативности и манипулативности појма коректног говора. Савремено идеолошко, политичко и геополитичко антисрпство се донекле променило. Пошто је постјугословенска ситуација битно друкчија, оно се базира на негацији српске националне целокупности на простору изван граница нестале државе. Међутим, чак и када више нема заједничког друштвеног и државног југословенског оквира, феномен српства се оспорава како у тродржавним границама српског етнонационалног простора, тако и изван тих граница у новонасталој „дијаспори“. То се пре свега односи на постојећа антисрпска осећања у „блиском окружењу“, односно, на постјугословенском простору.

Како се, у ствари, обликују антисрпска осећања? Унутар граница три српске државе оспорава се њихов заједнички национални именитељ пренаглашавањем деобне квалификације: Србијанаца у Србији; Црногораца у Црној Гори и; босанских Срба или Босанаца у саставу фиктивно јединствене БиХ; хрватских Срба у Хрватској и најзад; тзв. Косовора Срба на КиМ... Изван граница три српске државе, Срби се означавају разним провинцијалним, регионалним и мањинашким одређењима „заједнице“ и „ентитета“ путем којих их изручују у конвертитско и емиграционо наручје држава и квазидржава - Словеније, Хрватске, Северне Македоније и лажне државе *Republica Kosova*. У тим државама и квазидржавама Срби су инфериоризовани у помућеним статусима грађана другог реда, или пак гетоизовани као обесправљене жртве последњег апартхејда у Европи.

На основу реченог, могуће је, у ствари, препознати унутрашњу и спољашњу негацију српства која се генерише и формира на ширем међународном плану. Спољашња негација српства тиче се геополитичког оспоравања граница, величине и облика српских држава и укупних српских идентитетних осећаја. С друге стране, унутрашња негација српства дотиче се антисрпског деловања у постјугословенском несрпском

Антологија антисрпства, Компанија Вечерње новости, Београд, 2014. Видети, такође: Вуковић Слободан, *Како су нас волели. Антисрпска пропаганда и разбијање Југославије*, Стилос, Београд, 2007.

окружењу. Трећи облик, унутарсрпска негација српства дешава се међу самим Србима, на пример, у Србији. Од прва два предочена вида антисрпства се донекле разликује унутарсрпска негација српства коју практикују поменути *другосрбијанци* или *антисрпски Срби*.

Социолог Зоран Аврамовић сматра да антисрпске Србе карактерише околност да они увек држе страну несрпским елементима. По његовом мишљењу неколико индикатора открива њихово противљење темељним српским интересима: „а) Прихватају територијално смањење државе; б) омаловажавају легално изабрану власт, по свету као и код куће; в) национално им је ‘девета рупа на свирали’; г) од Срба траже да буду грађани и подржавају захтеве несрпских заједница; д) Косово им је мит, а Београд одговоран што албанска мањина неће да користи своја права; њ) у међународним релацијама они говоре исто што и политички несклони Србима у светским центрима моћи (иностранству ће увек рећи - да).“²³

Напоследку је потребно рећи да појава и појам антисрпства у идеологизованој теорији и политичкој пракси, већ садрже негативне емоције, између осталих и националну мржњу. Штавише, према многим увидима мржња је, у ствари, доминантан негативни осећај у антисрпству. Одатле је потребно, макар и укратко, оцртати конкретно персонализовану форму националне мржње – србомржњу.

СРБОМРЖЊА

Србомржња свакако није тек неки случајни и олако трансферисани негативни осећај преко кога се може нехајно прећи без разборитог тумачења и емотивне реакције. Са националног становишта тешко је остати равнодушан спрам излива националне мржње према народу коме се припада. Уколико се то и поред свих поука рђаве прошлости ипак учини, забија се глава у песак самозаборава и затварају очи пред несумњивим опасностима и актерима који вребају сваку могућност да циљеве омразе остваре у збиљи. Одатле

---

23 Видети: Аврамовић Зоран, *Родомрци: о једном делу српских политичара и интелектуалаца од 2000. до 2009.*, глава „Антисрпско српство“, стр. 159, Култура полиса, Графомаркетинг, Нови Сад, 2009.

србомржња, испољена и препозната у свим стадијумима и интензитетима, захтева помно испитивање узрока и мотива. Да би се превладала и уклонили разлози србомржње, медицинским речником исказано, потребно је схватити њену морфологију, анатомију и физиологију.

Уколико се србомржњи супротставља само идеолошки, на нивоу вербалне негације њене појавности и без залажења у битне историјске, етнопсихичке и политичке побуде, неће се у потпуности разумети њен дијаболички негативитет. Иако је опасно говорити о говору мржње и међунационалним мржњама, међу које свакако спада и србомржња, још је опасније окретати главу у страну, ћутати и не размишљати о њеним стварним и могућим погубним учинцима. Укратко, докле год се србомржња, као негативна и деструктивна емоција, рађа, развија и обнавља, неопходно је тумачити облике њеног испољавања.

Србомржња је стварна појава персонализоване и адресиране мржње према Србима као појединцима, групи, колективу, заједници, етносу, народу и нацији. Од злочина почињених из србомржње масовно су страдали наши преци. Злочини из националне мржње су се догодили и недавно током југословенских сецесионих сукоба. Зато је нужна њихова стална и помна анализа.

У постмодернистичком разигравању граматичких лица једнине и множине, србомржња може бити појмовни означитељ појаве на релацији: ја-ти, ја-он, ти-он; ми-твоји, наши-твоји, наши-њихови, твоји-њихови итд. У овим релационим фигурама испоставља се оно што је Моје и Наше као вредност коју ваља бранити од насртаја онога који ту вредност намерава да разгради и потре или то већ чини. На овом месту битан је искорак из постмодернистичког антихераклитовског уверења да Разлика у стварности није супротност и мњења да се филозета живота исцрпљује у слободној језичкој игри независној од реалности.

У психици негативних емоција и психолошкој интерпретацији националних и политичких конфликта разлике међу актерима су доведене до максимума управо као супротности. Политички живот нација обележен је супротностима и супротстављањима. Као негативна и

деструктивна емоција национална мржња је политичко стање и ток историјских супротности; емотивно супротстављање субјекту или објекту омразе. Из језгра тако настале мржње делују разлике, али не уобичајене већ оне које кулминирају у антителици, у супротностима. Мрзилачке разлике као супротности, између кога и чега? Противништво између онога који мрзи и онога који се мрзи. Међунационална мржња увек оличава непревадане супротности. Крајње супротности указују на непоколебљивост и непомирљивост – антагонизам. Национални и политички антагани не желе компромис, они желе да остваре оно стање које сматрају победом.

У разлици која оличава супротност њихово је строно, туђе и непријатељско и, разумљиво, противно нашем. Моје Ја као наше Ми, успоставља се као унутрашња индивидуална и колективна потреба идентитета. Ја и моје у саставу нашег оличава одбрамбени идентитетни бедем првог лица множине – Ми! Ми смо Наши, што је вредност заједничког и колективног припадања али и интерес који мотивише на одбрану од оспоравања и оповргавања, угрожавања и напада, покушаја потирања и уништавања. Тако се бар предочне фигуре значења доживљавају у психосфери и тумаче у психологији емоција, и када је умесно и оправдано а покаткад и када је само умишљено и необразложено.

Србомржња очитује кулминативну емотивну разлику на ступњу супротности између Нас и Њих. У политичкој граматици међунационалних односа мржња се успоставља у првом лицу множине на релацији Ми-Они. Препозната србомржња се у доживљају Срба очитује као претећи наговештај могућег зла и реална опасност угрожавања колективног постојања. Као емотивна претња нацији србомржња означава ризик по националну егзистенцију па се одатле тумачи као фактор безбедносних ризика по одржање нације и државе. С обзиром на рђаво историјско искуство и културу памћења, уочена србомржња упућује на обазривост и крајњи опрез у политичком и научном опхођењу.

Као појава и појам *србомржња* је контрастна и супротна родољубивим појавама и појмовима *србољубави* или *србофилији*. Родољубље је, у ствари, патриотизам који у

постмодернистичком дискурсу „с оне стране националног“ схваћеног у контурама нациофиличног политичког зла, није омиљена појава и појам. У обзир се, заправо, узима само као мета жестоке критике, поруге и исмевања. Са тачке гледишта идеологије глобализма, нису омиљени ни слични и сродни појмови који упућују на лирске и епске осећаје привржености, оданости и љубави према просторима порекла и генезе: *завичају, отаџбини, мајчевини, дедовини, домовини, родини...* Са „посттериторијалног“ и „постисторијског“ становишта такви, углавном веома јаки чак страсни индивидуални и колективни осећаји према просторно/временским склоповима колективног идентитета, сматрају се неумесним и архаичним.

Интересантно је, међутим, да се у текућем постмодернистичком дискурсу неке колективне емоције, сентименти и носталгије допуштају тек селективно док се друге маргинализују или чак проказују као афективни прекршаји. Тако се, на пример, у постјугословенским условима на српском простору често испољавају југосентименталност и југоносталгија, али не и *србосентименталност* и *србоносталгија*. Савремени српски однос према Југославији може бити југофилан или југофобан, југоносталгичан или србоносталгичан.²⁴ Често испољавана југољубивост или југофилија на чежњивој југоносталгичној основи заробљенике таквих осећаја не узнемирава јер их, у кључу дозвољене политичке емотивности, не сматрају националистички инцидентним.

Плаузибилни однос је, међутим, изостајао када је било речи о монархистичком *интегралном југословенству* и централистичком *југословенском унитаризму* из раздобља титоистичког комунизма. Поменуте врсте политички импостираног југословенства су схватане као лидерски ауторитарне и антидемократске у основи. Савремена југоносталгија и југофилија су, заправо, прихватљиве само као индивидуализовани и фрагментаризовани сензибилитети недорасли до нивоа политичке повезаности на постјугословенском простору. Они се на том политички

24 Видети: Гајић Александар, „Српско искуство југоносталгије“, посебно глава „Специфичност српског југословенства и југоносталгије“, стр. 582-585, *Историја једне утопије. 100 година од стварања Југославије*, зборник, књига друга, Catena mundi, Београд, 2018.

подељеном емотивном простору указују као нека врста тужног сећања на некадашњи бољи живот и уцвелености због изгубљене величине. Као оруђе упоређивања сентименталне емоције служе процењивању савременог стања атомизованости јужнословенског простора у односу на претходно стање у коме је тај простор био интегрисан у међунационалним оквирима једног сложеног друштва и државе.

Будући да се југословенство и југославизам у југоносталгичном приступу не схватају као етнонационални већ као хибридни или синтетички осећаји припадности, њихово испољавање у времену после Југославије не третира се као политички некоректно. Са србносталгијом и србофилијом то, међутим, није увек случај. Као некада у временима Југославије, оспорава се легитимност српског интегрализма (интегризма), центризма (србоцентричности), српског унитаризма (као тежње противне троделном уређењу Србије) и сл. Србносталгија се, наиме, још увек повезује са тзв. великосрпским национализмом, а ако се као могућност дозвољава, то се чини само уколико су такве емоције оријентисане на ограничени простор Србије. Уколико нису и изничу или сежу до ширих српских простора изван Србије, у србомржном маниру се третирају као недопустиве.

Србомржња спада у узрујане и накострешене родомрзилачке појаве у међунационалном и политичком животу. Историјско искуство сведочи да се у екстремним тренуцима криза, припрема за рат и отпочињања војних конфликта, србомржња испољавала у хистеричним и неконтролисаним димензијама. Штавише, љутња и бес против Срба подстицани су и подстрекивани на сваком месту и сваким поводом када је то било политички и војно потребно.²⁵ Мржња уперена против Срба је подбадана, подстрекивана и распаљивана са циљем слабљења српског чиниоца који је доживљаван као нелојалан и бунцијски. У току Првог светског рата К. und К. монархија је направила прве концлогоре за Србе који су били узор каснијим нацистичким и усташким логорима смрти. Као екстремно негативна политичка и национална емоција србомржња је

---

25 О томе: Вуковић Ђорђе, *Предстража славе и плача. Српско питање у БиХ прије и послје Југославије*, глава „Читав народ стављен ван закона“, стр. 120-126, Факултет политичких наука, Бања Лука - Институт за политичке студије, Београд, Бања Лука – Београд, 2018.

испуњавала шикане и зулуме, прогоне и изгоне, харанге и репресалије, сатирања и поморе српског народа.

Не сме се заборавити ни име оних који испољавају и заговарају *родомржњу*, супротно родољупцима или родољубима, они могу бити означени као *родомрски*.²⁶ Наравно, србомржња је као оптерећујућа и деструктивна емоција неодвојива од *србомрзаца* као оних људи који је стварају, заговарају и шире. Када се у говору о говору и чињењу мржње помене србомржње не би требало сметнути са ума србомрзитеље. Да ли они тиме што практикују србомржњу преузимају ризик од удара повратне мржње омрзнутих, или настоје да се на разне начине изузму од емотивног бумеранг ефекта? Како год, имунитета и амнестије за србомрзилаштво у разним видовима па и у виду уносног занимања, не би требало да буде. Не само због тога што је србомржња конкретно усмерена према Србима, него и стога што је, као и свака национална мржња, генерално гледано нехумана и штетна.

У тежњи потпунијег тумачења потребно је имати и виду да се мржња испољена према српском народу у прошлости и садашњости ретко када јављала као једини колективни осећај. Много чешће србомржња се испољавала у неуједначеном осциловању супротних стања антипатије и омразе с једне стране, и симпатија и топлих осећаја наклоности, с друге стране. Као конкретизована негативна емоција изразито деструктивног потенцијала, србомржња је антиподна симпатијама и љубави према српском народу, који су такође посведочени у историјским дешавањима и савремености.²⁷

Србомржња је негативно уобличена и фокусирана емоција са тачно одређеном адресом; индивидуално или колективно испољени негативни осећај антипатије и мржње према Србима као религијско-црквеној и културној заједници, етносу и нацији. Историја сведочи да су побуде и мотиви, потребе и интереси настанка и испољавања србомржње

26 О савременим родомрским у целости и детаљно, видети: Аврамовић Зоран, *Родомрски: о једно делу српских политичара и интелектуалаца од 2000. до 2009.*, Култура полиса, Графомаркетинг, Нови Сад, 2009, стр. 1-195.

27 Од савременика потребно је памтити имена као што су: Петер Хандке, Харолд Пинтер, Никита Михалков, Александар Дугин, Наталија Нарочицкаја, Јелена Гускова, Ана Филимоновна, Пјер Мари Галоа, Патрик Бесон, Ефраим Зуроф, а од млађих Анри Гујон, Дијего Фузаро и многи други.

одиста различити. Они су историјски формирани у областима политике и геополитике, религије, културе, економије, науке, уметности, спорта, медија, и на другим подручјима на којима су за такву негативну емоцију проналажени подесни разлози и поводи.

Иако деловање негативних колективних емоција покатакд може да се учини дифузним и неперсонализованим, у стварности политичког живота није тако. Колективне мржње се конкретизују и персонализују, како међу мрзилачким субјектима (омразивачима) тако и међу омразним објектима (омрзнутима). Отуда је могуће прошле и садашње међунационалне мржње топички интерпретирати према мерилу народа/нација међу којима су настајале, али и према политичким и геополитичким пунктовима на којима су те мржње креиране и практиковане. Одатле је сасвим могуће прецизно хронополитички одредити историјске и презентне облике антисрпске мржње, у оном редоследу онако како су побуђивани и настајали, трајали и потом нестајали у историјским токовима. Могуће је, заправо, саставити и приказати мрежу или *ману мржњи* у конкретизованим облицима испољавања.

Показало се да србомржња садржи широки регистар конкретизованих осећања које у општем смислу и иначе садржи мржња као негативна и деструктивна емоција. Таква мржња се испољавала у областима политике, геополитике и имала је разнолике историјске облике. Топичким одређењем србомржња се лоцира на унутрашњем и спољашњем плану. Унутрашњи план србомржње указује на јужнословенски и некадашњи југословенски етнонационални простор као место настанка и деловања. Реч је, пре свих, о околним племенским саставима, религијским групама, етносима, народима и нацијама који су, предвођени својим политичким, војним, културним и црквеним елитама, производили опасне ситуације у којима је доминирала мржња према српском народу.

При том, ваља имати на уму да су се у прошлости догађале неравномерне етнонационалне еманципације и закаснеле модернизације које од јужнословенске балканске масе нису изградиле хомогену и хармоничну структуру. Напротив, у сваком исечку тог времена била је видљива етнонационална

хетерогеност и дисхармоничност које су на махове доводиле до међусобних трвења и сукоба.

Најзад, посебан унутрашњи облик србомржње је самомржња у околностима када једни Срби мрзе друге Србе као такве, или када мрзе сопствени национални идентитет и припадност српском народу уопште.

СРБОФОБИЈА

Србофобија је страхомржња усмерена према Србима на расној, религијско-црквеној, етнонационалној и културној основи. *Србофобија* је контрастни појам појму *србофилија*. Тај антитетички појам се често непрецизно употребљава и меша са сличним али не и истоветним појмом *србомржња*. Прецизности ради, потребно је подсетити на начелне разлике и сличности између мржње и страха, при чему остаје уочљива двокомпонентност: да мржња може да садржи страх, као што страх може да садржи мржњу. Овој разлици потребно је додати и психолошку и психијатријску разлику између страха, мржње и фобије. Фобију је упутно поимати као густо прожету страхомржњу.

Фобија је страх испуњен одбојношћу, одвратношћу и гађењем, бојазни, страхом и мржњом. *Страхомржња* је кованица која најприближније осликава вишеструко значење фобије. Једно од прецизнијих одређења фобије је оно које је психијатар Поро преузео од Перјеа: „Фобија од грчке речи *phobos* – страх. ‘Интензиван страх везан за опасност од појављивања неког објекта или неке ситуације за коју субјект селективно везује актуализацију неког доживљеног страха’... Клиничка слика. Перманентно стање опреза које се каткад претвара у право стање узбуне, у страху од сусрета са фобогеним објектом... максимално избегавање те ситуације, које каткад може да доведе до знатног ограничавања активности... Када је суочавање са фобогеним објектом или ситуацијом неизбежно, у околностима које су за исто лице увек исте и одређене, субјект бива обузет страхом који је праћен низом својих емоционалних и неуро-вегетативних манифестација (стрепња) које могу

ићи до паралишућег ужаса. Ово осећање каткад има премису одбојности или аверзије“.²⁸

Такође је занимљива следећа дефиниција фобија: „... безразложан страх од неких спољних ситуација и сопствених унутрашњих стања. Јавља се у различитим степенима, све до болесних, онеспособљавајућих реакција... Основна одлика фобије је њена отпорност на рационалне разлоге. Личност је свесна необразложености и ирационалности своје реакције, настоји да јој се супротстави, али у томе не успева. Фобије припадају општој категорији страха.“²⁹

Политичку опсесију је потребно разликовати од политичке фикс-идеје и политичке фобије. У *Енциклопедији психијатрије* опсесија се дефинише као идеја или група идеја које се намећу духу на болан и мучан начин и које не могу да се одагнају иако се сматрају апсурдним. „Веома често је праћена компулзивним и ритуалним радњама, а субјект осећа да мора да их врши не били избегао стрепњу... Карактеристична својства опсесије су принуда, анксиозна борба, сумња, свест о болесном карактеру поремећаја. Ове патолошке црте омогућавају да се прави разлика између опсесивне идеје и сумануте идеје.“³⁰

Мрзилачке фиксације и опсесије могу, међутим, да се наследе и усвоје као колективни ресентимани. Уколико нису психопатогене, мрзилачке фиксације сплашњавају деструкцијом субјекта као предмета опсесивне мржње. Као релативно и динамично стање мржња може да се претвори у неку другу чак и супротну емоцију, или напросто да се раствори у равнодушности заборава. У том случају реч је о избијању и угаснућу несталне и краткотрајне мржње.

На предоченој основи србомржња није идентична ни са политичком опсесијом, ни фикс-идејом нити са *србофобијом*,

28 Видети: Poro Antoan, одредница „Fobija“, стр.166, *Enciklopedia psihijatrije*, Nolit Beograd, 1990. У оквиру исте одреднице Поро фобије класификује у више група, међу којима су оне: 1) везане за ситуације или место – топофобије; 2) везане за објекте – неживе ствари и жива бића; 3) импулсивне фобије- фобична неуроза; 4) везане за органско функционисање – поремећај, болест; 5) пантафобија – као дифузан и несистематизовани страх од свега. Наведено дело, стр. 167.

29 Видети: Крстић Драган, *Психолошки речник*, одредница „Фобија“, стр. 152, Савремена администрација, Београд, 1991.

30 Нису Видети: Poro Antoan, *Enciklopedia psihijatrije*, одредница „Opsesija“, Nolit Beograd, 1990.

мада се у колоквијалном коришћењу са њима често идентификује. Све четири психичке и психолошке појаве/ појмови, употребљене у односу на српски народ, нису уникатни јер скоро сваки народ може бити и субјект који емитује и објект који прима негативне емоције или бива увучен у негативна стања. Па ипак, управо у односу на српски народ колективни страхови, опсесије, фикс-идеје, мржње и фобије испољиле су посебне, спорадично и веома интензивне облике.

Наивни поглед на јужнословенски свет као лишен супротности, априори доброхотан и обасјан ишчезлим сјајем земље која је у сецесионим ратовима престала да постоји, превиђа јер заправо и није способан да препозна стварност великог зла које се пре тога догодило. Југофилија као симпатија, љубав и чежња према претходној међунационалној заједници, друштву и држави се често доживљавала и самоприказивала као одсудна брана међунационалној мржњи, а да се при том није желела да види мржња која је у прошлости деловала и довела до злочина. Мржња је одиста деловала: против стварања било какве Југославије; против њеног постојања у три позната историјска облика, и; која је усмерена против обнове било какве Југославије, под било којим именом и у било ком сличном геополитичком значењу.

Чини се као да југоносталгична југољубивост, као контраст и супротност, не поима југомрзну југофобију, па одатле ни оне облике југофобије међу Јужним Словенима чија је суштинска побуда србофобија. Обзиром на историјско искуство, заборавља се да је мржња упућена Југославији уједно била мржња упућена Србији у мери којој су оне споља идентификоване, и наравно, у којој су се Срби, у целини или делимично, до последњег даха идентификовали са Југославијом. Одатле је неопходно имати у виду и оне ретке историјске ситуације у којим се Срби нису идентификовали са Југославијом, те су и сами производили негативне колективне емоције *просрпске југофобије*.

Док су неки сматрали да је аутентичну Србију могуће остварити тек потпуним напуштањем југословенске идеје и идеологије, дотле су други мислили супротно, да се Србија и српски народ не могу у целини објединити и у пуној мери

остварити без извесног политичког облика јужнословенске заједнице. Истовремено, међу Јужним Словенима противним Југославији испољавана је *антисрпска југофобија* јер су они у темељу и на врху сваког југословенског здања препознавали Србију. За њих Југославија са Србијом није оличавала слободу већ подаништво и ропство, а Југославију без Србије нису могли нити су се трудили да замисле јер је такву напросто нису хтели.

Угледна правница Смиља Аврамов сматра да је хрватска усташка србофобија историјски и психолошки специфична: „Геноцид над Србима произишао је из србофобије, само за разлику од антисемитизма који представља једну кохерентну категорију са јединственим идејним основама, на формирање србофобије утицали су многобројни диспаратни чиниоци. Србофобија у Хрватској се не може редуцирати само на један једини елемент, на усташки покрет или његову идеологију; она је произишла како из старчевићевско-усташких идеја, толико и из коминтерновских. У првом случају, психодинамички елементи били су верски фанатизам и једна нестварна представа о сопственој прошлости; у другом случају, била је једна визија будућности у којој Срби ‘хегемони’ представљају баријеру у остварењу те визије.“³¹

Напослетку се показало да је заједно са србомржњом србофобија као страхомржња опасно психичко стање испуњено негативним емоцијама које у склопу одређених историјских околности могу да доведу до катастрофалног конфликта и трагедије. Показало се, заправо, да је претходно формирана србофобија као идеологија и политика била у подлози почињених колективних злочина и геноцида над српским народом.

ГЕНОЦИД НАД СРБИМА – СРБОЦИД

Геноцид је највеће замисливо колективно почињено зло. Србоцид је конкретан вид геноцида. Србоцид је појам и реч, кованица која непосредно оличава и хрватско-усташки и муслиманско-усташки геноцид над Србима почињен током Другог светског рата 1941-1945. године, на територији НДХ.

---

³¹ Видети: Аврамов Смиља, *Геноид у Југославији у светлости међународног права*, „Закључак“, стр. 509, Политика, Београд, 1992.

То је, на жалост, као сечиво оштар и конкретан појам који није ушао у широку употребу и усталио се онако како би и колико би требало у историјским опсервацијама и историографским истраживањима. Појмови *холокауст* и *шоа* постали су неизоставан део културе међународног памћења и њихова основна значења не захтевају стална додатна објашњења јер су она у великој мери позната. У случају масовног геноцида почињеног од стране хрватских и муслиманских усташа над Србима, на жалост, није тако.

Противно историјском разуму и међународном моралу геноцид над Србима се упорно оспорава а огромне српске жртве геноцида непрестано прећуткују, релативизују и умањују. Тако исходи да су Срби непрекидно принуђени да подсећају на трагедију дела сопственог народа и доказују грозоте и ужасе које њихови несрећни преци нису преживели. Такво стање непризнавања почињених злочина пре свих оптерећујуће потомке жртава али и све оне који осуђују сваки злочин геноцида над ма ким, ма када и ма где био почињен. Непризнавање злочина геноцида над Србима није само историографски ревизионо и псеудонаучно него је људски гледано, асоцијално и нехумано. Оно, заправо, потиरे културу памћења срозавајући је на идеолошку некултуру заборављања. Затирање памћења – *damnatio memoriae* - је злодело по себи, зато је оспоравање и заборављање јасеновачких жртава неморално и посрамљујуће.

Мада се Србима већма не допушта статус народа који је у прошлости претрпео историјски геноцид, истовремено им се „великодушно дарује“ улога злих починилаца геноцидних радњи у сецесионим сукобима 90-их година прошлог века. Упркос покушајима ружне преинаке историјских учинака и „претовара“ епохалне кривице за злодела геноцида почињена у току Другог светског рата на српска плећа, на снази је ипак супротно: истина је да су Срби народ који је у више наврата трпео етничка чишћење и геноцид а не народ који их је починио!

Како онда објаснити ревизионистичку и реваншистичку инверзију улоге невиних жртве у улогу монструозног злочинца, у српском случају? Као што је у прошлом и ранијим вековима

забележен геноцид над Јерменима, Јеврејима, Ромима, Пољацима, Русима, тако исто су и Срби били предмет смишљеног и планираног националног сатирања и истребљења – геноцида. А опет, ноторност сатирања Срба у НДХ, у другој Југославији је потискивана и сакривана иза застора владајуће идеологије „братства и јединства“ и потребе саживота јужнословенских народа. У првом плану је била димензија народноослободилачког рата и револуције, док је истовремени грађански и етнонационални рат са геноцидним премисама, потискиван у други план. Јер, Срби су у Југославијама били одређивани као већински и хегемонистички народ, па стога нису доживљавани и признавани ни као стварне али ни као могуће жртве.

Као снажна компонента почињеног геноцида над Србима деловала је политичка мржња према српском унионистичком и унитаристичком, те интегративном и интегралистичком чиниоцу. План сатирања Срба настао је због Југославије, развијан је у време постојања Југославије и није, на несрећу, дефинитивно нестао ни после разграђења Југославије. Геополитички гледано, оне снаге које нипошто нису желеле нити признавале легитимност стварања прве Југославије 1. децембра 1918, зарана су испољиле потенцијал за злочине над припадницима оног народа који је ту државу војним путем ослободилачки саставио и политички омогућио. У антијугословенском сепаратистичком континуитету, током читавог прошлог века био је садржан антисрпски србофобни континуитет.³² Он је био невидљиви део леденог брега са којим се напослетку у глобализацијском кршу и лому комунизма сударио српски чинилац јединства друге Југославије.

Србоцид као конкретан облик геноцида над Србима није рођен нити спровођен ни случајно ни спонтано. Његов историјски ембрион био је хистерични расизам у облику правашке идеологије тзв. хрватског државног права Анте Старчевића.³³ Та идеологија је потом у разним политичким

32 О томе: Вуковић Ђорђе, *Предстража славе и плача. Српско питање у БиХ прије и послје Југославије*, глава „Антисрпство и/или антијугословенство“, стр. , 84-89, Факултет политичких наука, Бања Лука - Институт за политичке студије, Београд, Бања Лука – Београд, 2018. Такође: Жутић Никола, *Срби римокатолици такозвани Хрвати*, глава „Србофобија и антијугословенство Стјепана Радића“, стр. 239-286, Српска радикална странка, Београд, 2006.

33 Видети: Жутић Никола, *Срби римокатолици такозвани Хрвати*, глава „Србин

фазама расла и развијала се на континуираној линији: Јосип Франк - Анте Павелић - Фрањо Туђман.³⁴ У мрачном Павелићевом времену антисемитски и расистички став усташког режима према Јеврејима, Ромима и Србима био је у локалним приликама „обогаћена“ варијанта нацистичког антисемитизма и расизма. И у НДХ је, наиме, донето и важило „расно законодавство“ које је било задојено србофобијом издигнутом до драконски санкционисаног нивоа (квази) државног става.³⁵

Хрватски сепаратистички планови темељили су се на ђаволој замисли насилног решења српског питања у Хрватској, одвојеној и независној од било које и било какве Југославије. Опсесивна сепаратистичка телеологија очитовала је хтење одвајања Хрватске од Југославије, кад-тад, на било који начин и по сваку цену. Зато су Срби масовно застрашивани и жигосани, преверавани, изгоњени и убијани. Зато је настао логор смрти за Србе, Роме и Јевреје - Јасеновац.³⁶

Организатор и старешина усташког логора смрти осуђени усташки злочинац Макс Лубурић се чак хвалио да је у Јасеновцу поклано више Срба него за време читаве владавине Османског царства. А високи комунистички функционер и Титу веома блиски конспиратор Стево Крајачић у једној од посведочених опаски се вајкао да број Срба у Хрватској није довољно умањен. Слично је мислио, говорио и писао и први председник осамостаљене Хрватске Фрањо Туђман који је број Срба убијених у Јасеновцу сводио на само тридесетак хиљада.³⁷

римокатолик – ‘Отац домовине’“, стр. 67-72, Српска радикална странка, Београд, 2006.

34 О Туђмановом лику и делу, видети: Миљевић Милан, Суботић Драган, *Српско хрватски односу у XX веку*, глава „Повијесничар и повијесни човијек“ др Фрањо Туђман“, стр. 79-84, ЗМ, Београд, 1997.

35 О томе: Мирковић С. Зоран, „Расно законодавство у Независној држави Хрватској“, стр. 45-75; такође: Вуковић Игор, „Поредак злочина – кривично право Независне државе Хрватске“, стр. 153-195, зборник *Правни поредок Независне државе Хрватске*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

36 Видети: Брдар Симо, „Концентрациони логор Јасеновац 1941-1945“, глава „Концентрациони логор Јасеновац“, стр. 117-120, зборник *Православно – католички дијалог после Јасеновца*, зборник, Света Русија, Београд, 2011.

37 О томе, у целости: Булајић Милан, *Јасеновачки мит Фрање Туђмана*, Стручна књига, Београд, 1994.

Говор екстремне мржње у коме се зло геноцида не само описује него и оправдава карактерисао је константну антисрпске и србофобне хрватске политике. Отуда је сасвим умесна историјска аналогија: оно што су немачки нацисти наумили и остварили геноцидом над Јеврејима, учиниле су, где год су стигле и када год су могле, хрватске усташе геноцидом над Србима.³⁸

Реч је о монструозној платформи „коначног решења“ проблема који је у очима хрватских усташа чинило присуство аутохтоних Срба на уображеном „повијесном тлу“ њихове квазидржаве. У платформи је без икаквог либљења сугерисан екстремно деструктиван, заправо мрзилачки убилачки однос према целини подељеној у три трећине српског народа. Геноцидна препорука је гласила: једну трећину Срба покрстити, једну прогнати, а трећину побити!! Како је оствариван усташки и неоусташки троделни разломак мржње и зла?

Прва трећина Срба требало је да буде покатоличена и претворена у Хрвате. Усташка идеологија подразумевала је проверавање насилним покатоличавањем. Срби су под притиском и принудом, усред смртних опасности у ратним олујама прелазили са православља на католицизам.³⁹ Верска конверзија није била добровољна промена вероисповести него насилно преумљење које је путем мрзилачког застрашивања тежило промени свести о српској националној припадности. Био је то планирани католички црквени удар на српски национални идентитет и на живот Срба уопште.⁴⁰ Циљ је био расрбљивање и похрваћивање Срба претварањем у ревносне ново-Хрвате.⁴¹

38 О томе: Кољанин Милан, „Идеологија и политика уништења Срба у НДХ“, стр. 23-46, *Историја једне утопије. 100 година од стварања Југославије*, зборник, књига друга, Catena mundi, Београд, 2018.

39 О покатоличавању Срба у НДХ, видети: Хори Ладислаус, Бросцат Мартин, *Усташка држава Хрватска 1941-1945*, глава „Прогањање Срба и српски отпор“, стр. 144-146, Интернационал паблишинг, Београд, 1994.

40 О томе: Умељић Владимир, „Ватикан, хрватска римокатоличка хијерархија и србоцид хрватске државе 1941-1945. (НДХ)“, стр. 70-90, *Канонизација Алојзија Степинца, Изазови и одговори*, зборник, Фонд стратешке културе Бернар, Београд, Стари Бановци, 2016.

41 Видети: Жутић Никола, *Срби римокатолици такозвани Хрвати*, глава „Римокатолички прозелитизам и хрватство у Србији 19128-1941“, стр. 194-215, Српска радикална странка, Београд, 2006.

У подлози прозелитистичког деловања католичког клера у Хрватској било је доктринарно религијско-црквено убеђење о српском православљу, то јест светосављу као шизматичком продукту на Балкану, који треба мисионарски потиснути и, уколико устреба, и насилно уклонити. Као део плана проверавања и расрбљивања одлуком усташког поглавника формирана је и тзв. хрватска православна црква такорећи без свештеника и без пастве.⁴²

На прозелитској основи са врха црквене пирамиде, у изричитој сагласности са врхом НДХ и поглавником Павелићем, деловао је и контроверзни хрватски надбискуп и званични „душобржњик“ Алојзије Степинац.⁴³ На Степинчевој канонизацији и беатификацији и дан-данас настоје одређени хрватски клеронационални, политички и културни кругови.⁴⁴

Друга трећина Срба требало је да буде изгоњена из НДХ, а сви они непроверени православни Срби, који преостану као „трећа трећина“, требало је у оквиру усташког коначног решења да буду побијени. У савременом дискурсу о геноциду континуирано се расправља о Хитлеровом и Химлеровом „коначном решењу“ јеврејског питања у Немачкој и диљем западне и источне Европе. Недовољно се, међутим, пише да је слично „коначно решење“ било планирано и спровођено над Србима у НДХ. Приликом аудијенције 7. јуна 1941. године фирер Трећег Рајха Адолф Хитлер препоручио је поглавнику НДХ Анти Павелићу следеће: „Ако хрватска држава стварно хоће да буде трајна, она мора током 50 година водити национално нетолерантну политику“.⁴⁵

Они Срби који нису насилно проверени и прешли у хрватско католичанство, и они који нису изгоњени у Србију већ су стицајем околности остали у својим обитавалиштима,

42 О томе: Ђукић Далибор, „Правни положај хрватске православне цркве“, стр. 269-291, зборник *Правни поредак Независне државе Хрватске*, зборник, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

43 Видети: Драшковић Бојан, *Алојзије Степинац - пастир посрнулог стада*, глава „Хашење и осуда надбискупа Степинца“, стр. 281-315, Србона, Београд, 2018.

44 О томе у целости сведочи зборник радова девет аутора: *Канонизација Алојзија Степинца, Изазови и одговори*, зборник, приредили Ања Филимонова, Владимир Димитријевић, Фонд стратешке културе Бернар, Београд, Стари Бановци, 2016.

45 Према: Хори Ладислаус, Броскат Мартин, *Усташка држава Хрватска 1941-1945, Прогањање Срба и српски отпор*“, стр. 149, Интернационал паблицинг, Београд, 1994.

били су предвиђени за елиминацију. Србима као аутохтоном народу православне вере, није било места за живот у усташкој квазидржави. За њих су зато смишљени сабирни логори и логори смрти.⁴⁶

Злочин геноцида коме су били изложени Срби у НДХ из идеолошких и политичких разлога дуго, безмало током читаве титоистичке епохе, није био приказиван у веродостојним димензијама. Умањиван је и ублаживан. Главни етичко-футуристички акценат је стављан на народноослободилачку борбу против окупатора и социјалну револуцију против старог поретка, па су злочини почињени из националне мржње били друкчије разумевани. Партизанска и комунистичка борба била је усмерена против растројног национализма у који су запале бројне стране у јужнословенском сукобу међу којима је усташка у злочиначким дOMETИМА свакако била најгора. Национални, националистички и шовинистички карактер колаборатера подвођен је под идеологему борбе са класним непријатељем. Уједно, стално је истицана интернационалистичка потреба братства и јединства.

Иако монструозни део хрватске усташке прошлости свакако ничим и никада не може бити оправдан, ипак су се догађали и још увек догађају бестидни покушаји рационализовања и оправдавања злочина над Србима. За непрепознавање и непризнавање језивих аспеката масовних и индивидуализованих техника елиминације Срба у НДХ, био је одговоран сплет историјских околности које су деловале у раздобљу друге Југославије.

Била је, на пример, упадљива недовољна гласност победничке југословенске стране о геноцидним ужасима. Све до хрватске сецесије и растура друге Југославије 90-их о томе се није детаљно говорило и писало. На дубоко идеологизованој интерпретативној снази били су сваковрсни међунационални еквилибријуми и симетризми у појединачним националним учешћима у победи над нацифашизмом. На тој основи су злочини хрватских усташа над српским народом умањивани а по обнови хрватске државности 90-их и игнорисани.

---

46 О томе: Миљевић Милан, Суботић Драган, *Српско хрватски односу у XX веку*, глава „Усташки логори смрти - ужаснији од Дантеовог пакла“, стр. 137-145, ЗМ, Београд, 1997.

Упадљив разлог је садржан у неуклопљивости признања *словеноцида* у хладноратовски славофобни, русофобни и србофобни дискурс. Словенским народима, а пре свих и највише од свих Русима, на евроатлантском Западу се и дан-данас одричу огромне жртве и кључни допринос у слому нацифашизма средином прошлог века. Реч је охолом самодоживљају супериорности цивилизацијског Запада спрам нецивилизованог Истока које има дугу славофобичну традицију у западним круговима моћи.⁴⁷

Западно занемаривање и потцењивање српских жртва геноцида у НДХ и на другим просторима уклапа се у свикло идеолошко схватање да Срби на Балкану и Руси у Европи не могу бити жртве, већ само обрнуто – актери који изазивају жртве других. Док су јеврејске жртве осликаване у детаљним приказима геноцида, онако како је било, дотле су руске, пољске и српске жртве почињене од хрватских усташа, јединица Вермахта и есесоваца и домаћих колаборатера, систематски прећуткиване и умањиване. Исто се дешавало и дан-данас дешава багателисањем совјетског и југословенског доприноса савезничкој победи у рату 1941-1945. године.

Следећи разлог касног употпуњавања слике о геноциду био је у српској немарности у евидентирању властитих жртава, губитака и штета претрпљених у сукобима са другима. Делимично оправдање за неевидентирање српских жртава може бити у великом броју бурних догађаја и ратова кроз које је пролазио српски народ. Будући да су се ратови низали један за другим, Срби нису стизали да забележе све губитке које су претрпели а када су се на то најзад одлучивали већ је бивало касно за прецизне увиде. Томе је потребно додати да српска историја бележи знатан број примера националног срљања у опасности и безразложног и безглавог урањања у сукобе чији крајњи исходи су по српску страну, у најмању руку, били неизвесни. То је Србе коштало катастрофалног умањења бројности националног бића.

Један од значајних разлога ћутања о геноциду садржана је у склоности незамерању јужнословенским народима, давању уступака и одрицањима зарад очувања заједничке

⁴⁷ О томе, детаљније: Кнежевић Милош, „Контуре славофобије. Епохалне предрасуде о Словенима“, *Национални интерес*, бр. 3, 2016, стр. 75-120.

државе. Таква склоност дуговала се српском утиску да ће попуштањима и уступцима да одбровље друге Јужне Словене за живот у политичкој заједници и придобију сепаратоидне и сепаратистичке актере. При том се лакомислено и наивно рачунало да ће дубоко структуриране антипатије и негативне мрзилачке емоције, уступцима да се преобразе у симпатије па чак и србофилију. То се, наравно није догодило али се после успостављања квазифедералне Бановине Хрватске 1939.⁴⁸ већ 1941. уз помоћ Немаца и Италијана, догодила НДХ, а одмах потом и четворогодишњи масовни геноцид над Србима.

Поменутом низу разлога занемаривања чињенице геноцида на Србима, најзад се може додати и поменути склоп југофиличних и југоносталгичних емоција које, упућеношћу на позитивне емоције везане за „стару добру Југу“, замагљују геноцидну реалност из прошлости. Као да је Југославија побуђивала само позитивне а не и негативне колективне емоције, чија мрзилачка ерупција је и подстакла потонуће у сецесионе ратове.

Може ли се напоскон рећи да време постојања прве и друге Југославије у практиковању начела „народне слоге“ и „братства и јединства“ одиста није било могућности и помисли на међунационално сатирање. Ако није, шта је онда кренуло по злу? Зашто се зло догодило? Да ли су злочини против човечности и геноцид узели маха у разграничењу и раздвајању Јужних Словена управо у часу у коме више није било Југославије као заједничког инхибиторног оквира? Или је управо стварање Југославије, које је осујетило неке мање јужнословенске народе да створе националне државе, било реални повод за њихово стављање на погрешну страну историје, чињење ратних злочина и геноцида? Неодоумца се надноси над упит: да ли је Југославија онемогућавала или омогућавала зло које је избијало при њеном укидањима?

Геноцид над Србима се не само различито него и супротно тумачи. Истиче се, на пример, да нису само Срби били жртве геноцида него и Јевреји и Роми. Истиче се, такође, да су и Хрвати били жртве геноцида. Али не злочина над Хрватима комунистима, масонима, југоинтегралистима и монархистима,

⁴⁸ О томе: Жутић Никола, *Срби римокатолици такозвани Хрвати*, глава „Бановина Хрватска – британски пројект Велике Хрватске“, стр. 317-321, Српска радикална странка, Београд, 2006.

које су починили хрватске усташе, него геноцида над Хрватима на кроатофобној основи, које су починили четници и „србокомунисти“ током Другог светског рата и сецесионих ратова 90-их.

У оптицају је и схватање у коме се дешава „поравнање“ геноцида који су, наводно, Срби починили над другима: над Хрватима у Блајбургу 45’ и у Вуковару 91’, или муслиманима Бошњацима у Сребреници 1995. Осим изједначавања геноцида на делу је и искључиво приписивање геноцидности српској страни, уз непризнавање постојања икаквог геноцида над Србима. Таква пракса се усталила од времена разбираспада друге Југославије и геополитичке транзиције, када је у владајућем дискурсу о српској одговорности и кривици за слом државе, устаљено прећуткивање Јасеновца, уз истицање догађаја у Блајбургу, Вуковару и Сребреници.

Геноцид над Србима - Србоцид је уследио у првој подесној прилици после априлског слома 41’, окупације и субјугације Југославије и хрватског издвајања у марионетским оквирима НДХ. У усташким очима аутохтони Срби су били сметња остварењу, од Хитлера, Мусолинија и Хортија подстакнуте и допуштене, хрватске осовинске полудржаве. У немачким интересима организације и снажења Рајха на простору „Југоистока“ значајан удео је имало и искуство слома К. und К. монархије 1918. и историјске улоге српског чиниоца. С друге стране, италијански фашисти, који су посезали за источном обалом Јадрана и дубљим балканским простором, наилазили су на српску реалност. Адмирал Миклош Хорти је заступао панхунгаристичке и иредентистичке идеје везане за Војводину која је схватана као „мађарски југ“. Бугари су пак, својатали источне делове Србије и Македонију, одређујући их као „западну Бугарску“.

Мржња према Србима и Србији као геополитичкој и демополитичкој окосници прве Југославије извирала је из старих религијско-црквених и историјских мотива. Уместо одиста повелике Југославије на војно растројеном и субјугираном простору укинута државе замишљане су омање полудржавне, у ствари, марионетске и сателитске творевине са штедро додељеним великодржавним префиксима. Тако је

рушењем од Сила осовине и придружених савезника омражене југословенске краљевине са српским монархом на престолу, у новом поретку требало да заживи неколико тобоже „великих“ државоликних творевина: Велика Хрватска, Велика Албанија, увећана Црна Гора, Велика Бугарска, Велика Мађарска, Велика Румунија.

„Величина“ ових ратних творевина није се огледала само у величини помоћи и заштите које су им додељивале силе Осовине, него и у томе колико је умањена ионако распарчана Србија као „идеални“ трпни простор територијалних намиривања, и колико је етнички очишћен српски простор. Отуда окупирана и просторно окљаштрена Србија никако није могла бити „велика“. Њена превелика величина указала се поново у идеолошким скаскама тек по обнови Југославије. Тада је реактивиран аустроугарски, ватикански и коминтерновски наратив о Великој Србији и великосрпству. Мало коме је падало на памет да омрзнути појам Велике Србије подвргне разборитој анализи и смести га у класу великих кривотворина. У току слома комунизма и отпочињања геополитичке транзиције то се ипак догодило.⁴⁹

У току Другог светског рата на подељеном и раздржављеном политичком простору је изникло неколико државоликних креатура, у ствари ратних протектората. Њихову неприродно увећану територију, усклађену са просторном и државном мегаломанијом, а на уштрб раније југословенске државе и Срба у целини, обезбеђивали су окупатори. Нацифашисти су међу опортунистима и колаборатерима схватани као ослободиоци. Ослободиоци од кога и од чега? Ослободиоци од Срба и Србије као Југославије, наравно. Туђом силом „ослобођене“ од Југославије политичка, црквена и војна вођства тих креатура хтеле су да се ратосиљају и од Срба. Ужасан пример тога је НДХ.

Све те на злочинима утемељене, полустворене и нестворене државолике творевине у окриљу Трећег Рајха и фашистичке Италије, нису биле одрживе без војне помоћи и

---

49 Пример подробног тумачења еволуције идеологеме „Велика Србија“ даје историчар Чедомир Попов књигом *Велика Србија: стварност или мит*, посебно главе „Успон и пад великосрпске идеје“, стр. 254-273, и „Велике Србије није било“, стр. 316-333, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 2007.

заштите немачке и италијанске солдатеске. Оне су заправо биле пролазни продукт разбијања и распадања претходне државе и по својим границама, облику, садржају и становништву које их у већини није подржавало као и власти која није имала пуну и суверену контролу над територијом, биле су *државолике креатуре*.⁵⁰ Градиле су се заправо као *противдржаве* у квазиправном покушају заснивања у зацртаним оквирима новог европског поретка у организацији Трећег Рајха.⁵¹

Антагонизам према српској идеји и постојању Југославије испољавале су као помоћне трупе Осовине мрзилачки усаглашено, пратећи беспоговорно основне замисли нацистичке Немачке и фашистичке Италије. Отуда је разумљиво да су се творци тако на мржњи сазданих колаборационих творевина чврсто везали за Силе Осовине, делећи у потпуности њихову поразну судбину.

Агресија на прву Југославију априла 41', њена брза окупација и још бржа субјугација очитовала је претходно формирану мрзилачку и омразни карактер антијугословенских идеологија великих европских држава тога доба. У очима елита и вођстава ненаклоњених држава, Југославија је као „версајска творевина“, „вештачка држава“ и „тамница народа“ била омражена. Као омражена држава она је на међународној арени била једва трпљени субјект поводом кога се са нестрпљењем чекао погодни склоп околности за њену трајну елиминацију.

Истовремено, унутарјугословенске а противјугословенске сепаратоидне тежње испољавале су специфичан етно-национални и религијско-црквени карактер. Своју негативну идеолошку енергију прожету мрзилачким емоцијама сепаратистички фактори су црпили из недоречености и окаснелости националног развоја и политичке инфериорности. Сепаратисти „српску Југославију“ нису доживљавали као погодан оквир за сопствено национално реализовања. Штавише, Србе и Србију су поимали као највећу препреку националног

---

50 О томе: Маринковић Танасије, „Такозвана 'Независна држава Хрватска', стр. 75-107, зборник *Правни поредак Независне државе Хрватске*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

51 О неправности и квазиправности поретка у НДХ, видети: Здравковић Милош, „'Правност' поретка Независне државе Хрватске“, стр. 21-45, зборник *Правни поредак Независне државе Хрватске*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

самореализовања. Њима је недостајала сопствена национална држава. Антисрпска и антијугословенска становишта су се поклапала само у оним случајевима када је Југославија у три историјска облика поистовећивана са Србијом. А у критичним историјским тренуцима у антисрпском јужнословенском окружењу је углавном поистовећивана.

Управо због рђавих историјских раздобља српско/хрватских односа, учвршћује се потреба да се догађање геноцидних страхота у НДХ фиксира као изван сваке сумње најгори злочин геноцида. У свести оних који димензије тог грозног злочина знају, геноцид наилази на енергичну осуду и покајање. Дешава се, на жалост, и супротно да и поред увида у сведочанства и чињенице о геноциду, међу поклоницима и заточеницима савремене антисрпске мржње истрајава на умањивању размера злочина над Србима у НДХ. У таквим околностима је нормализовање међунационалних односа Срба и Хрвата веома тешко ако не и немогуће.

Уприличавају се, наиме, политичке и црквене комеморације које директно упућују на позитиван доживљај злочиначког режима Анте Павелића, Еугена и Диде Кватерника, Миле Будака, Андрије Артуковића, Младена Лорковића, Јуре Францетића, Макса Лубурића, Љубе Милоша, фра Сотоне Мајсторовића... У псеудонаучним интерпретацијама доказани ратни зликовци, иако одговорни и осуђени за геноцидне масакре над Србима, фигурирају као борци за хрватску независност и национални великани и јунаци.

На сличној основи обнављају се антипатије и омразе према српским идентитетним и културним творевинама, српском ћириличном писму, српском језику и екавским изговору, Српској православној цркви, традиционалним националним амблемима и симболима Срба и другим видовима културног, књижевног, уметничког и медијског живота.

Делови савремене хрватске политичке, црквене и научне елите требало би да се суоче са изворима и побудама негативних емоција које гаје према другима, посебно опсесивних антипатија и мржње према српском народу. Са српског становишта, сваки знак хрватске покајне самосвести о малигним секвенцама сопствене историје користио би

најпре хрватском народу. Иако је тако нешто у екстремистички оријентисаним круговима мало вероватно, непоколебљива и постојана осуда геноцидног карактера НДХ, у Хрватској не би ишла у прилог само тамошњим све малобројнијим Србима и српском народу уопште, него би као неопходност моралног прочишћења користила и хрватском народу у целини. Реч је, наравно, о потреби *катарзе* и *деусташизовања* као посебном облику *денацификавања*.

Поновимо да су у НДХ су 1941-1945. године хрватске усташе, домобрани и делови католичког клера починили ужасан геноцид над Србима, Ромима и Јеврејима. Почињено зло геноцида је неизбрисиво па га је стога потребно истрајно меморисати. Српске жртве геноцида у систему логора смрти: Јасеновцу, Градини, Госпићу, Градишки, Јастебарском, Пагу, Сиску, Ђакову, Коритској јами, у Броду на Дрини и многим другим местима, опомена су на зло које се ни по коју цену не сме поновити.

У култури историјског памћења трајно место има сећање на милион људи који су страдали у „новом европском поретку“, само зато што су као Срби сметали својим постојањем малигној марионетској творевини НДХ и плановима Трећег Рајха за преуређење европског „Југоистока“. Велики део аутохтоног и конститутивног српског народа, који је на тлу Хрватске и БиХ уништен геноцидом у току светског рата, доживео је нову Голготу у последњој декади прошлог века.⁵² Изгон Срба из Хрватске у операцијама „Бљесак“ и „Олуја“ био је наставак онога што се дешавало у светском рату. Хрватска је демографски скоро испражњена од Срба. Повратак Срба у завичај је успорен до застоја, а у савременој Хрватској нема назнака жеље и воље да се то стање промени на боље.

У десном спектру хрватске политичке сцене и међу тако оријентисаним интелектуалцима и грађанима, осетна је обнова правашке и неоусташке идеологије.⁵³ Повампирење неоусташтва обично је подржано политичком реториком

52 О томе: Кеџмановић Ненад, „Кратак пресејек распадања: БиХ од 1945- до 1990.“, стр. 228-263, *Историја једне утопије. 100 година од стварања Југославије*, зборник, књига друга, *Catena mundi*, Београд, 2018.

53 Видети: Џаџић Петар, *Нова усташка држава. Од Старчевића до Павелића и Туђмана*, глава „Тако је говорио Анте“, стр. 191-195, Политика, Београд, 1991.

вулгарне антисрпске мржње. Архаична и опскурна неоусташка идеологија, која резултирала геноцидом над Србима, Ромима и Јеврејима, дубоко је контрастна и хостилистичка. Њој је, наиме, непрестано потребан антагон, „зли други“ у улози непоправљивог противника и архенепријатеља. А да не буде дилеме, то су још увек Срби, који у усташоидним умовима као да не могу да буду замењени неким другим такође умишљеним „злим актерима“. А по свему судећи не могу, јер и у постсецесионим условима још увек снажно делује ничим изазван колективни ресентиман у коме Срби заузимају трајно негативно место.

Хрватски усташки геноцид на Србима мора остати у средишту тумачења све док се у целини не успостави веродостојан интерпретативни режим историјског обистињавања. Тек када се најгори облик србомржње који се током Другог светског рата испољио у такозваној Независној Држави Хрватској, схвати у димензијама националног и међунационалног ужаса, могуће је направити даље кораке у разумевању истрајности антисрпске јужнословенско-албанске коалиције и савременој недобросуседској ситуацији задојеној старим и неусахлим антисрпским омразама.

ЗАКЉУЧАК: ИЛИ О ПОТРЕБИ НЕОМРАЗНЕ ПЕДАГОГИЈЕ

Пуна и делатна свест о почињеном хрватском усташком геноциду над Србима средином прошлог века неопходна је зарад побољшања међунационалних и међудржавних односа савремене Србије и Хрватске у целини. Под условом да се зацељењу и побољшању суседских односа тежи, јер, „безалтернативне“ и „једностране“ нормализације нема; да би је одиста било потребно је стварно учешће свих укључених страна. Зато је потребна историографска синтеза о почињеним усташким зверствима над Србима, али и нарочита педагогија уперена против зла који за сва времена оличава геноцид.

У светлу предочених околности културе памћења потребно је и сагледавање историјског раздобља сецесионих сукоба 1991-1995/9. Снажан одбрамбени рефлекс српског

народа угроженог разбуктавањем сецесије у другој Југославији извирало је из незацељених рана насталих геноцидом у току Другог светског рата. Свест о претрпљеном геноциду упућивала је Србе на самоорганизовање које је уродило плодом стварања две нове политичке творевине: Републике Српске Крајине и Републике Српске.⁵⁴

Превентивним самозаштитним деловањем колико год се могло је предупређено понављање геноцида који се на застрашујући начин догодио средином прошлог века. Успостављен је постјугословенски поредак на тзв. западном Балкану у коме су на српском простору конституисане Република Србија, Република Црна Гора и Република Српска. Агресија НАТО и западних земаља на СРЈ изведена 1999. је са намером насилног одвајања Косова и Метохије од Србије, што се и догодило. Садашње стање односа у погледу насилне ампутације и окупације Косова и Метохије на дуги рок је неузддржљиво и неодрживо.⁵⁵

У емотивној подлози предочених политичких, геополитичких, историјских и националних процеса деструкције и реконструкције српског у саставу јужнословенског политичког простора, на српској страни деловали су опрез заснован на памћењу и обазривост, с обзиром на трауматична искуства и поуке геноцида претрпљеног у прошлости. Интегралистички чинилац оличен у Србима до последњег часа настојао је на принципима политичке заједнице оличене у федерацији као заједничкој држави. Ти принципи, додуше, више нису били у потпуности интонирани титоистичким и кардељистичким схватањима југословенског друштва и државе. Зато су ратоборно одбијени. Тек када је и у случају последњег републичког савеза Србије и Црне Горе постало очигледно да је југословенска заједница немогућа, Србија је и без своје воље наведена на самосталност.

54 О томе: Кнежевић Милош, „Тужбена иронија прикриваног геноцида. Сећање на Републику Српску Крајину: Олуја над истином српско/хрватских односа“, зборник *Српски народ од Сарајевског атентата до Хашког трибунала*, Удружење Срба из Хрватске, Београд, 2014, стр. 145-174. Такође: Кнежевић Милош, „Одолевање Републике Српске. Поремећај редоследа српских и европских интеграција“, *Национални интерес*, бр. 1-3, 2007, стр. 105-161.

55 Видети: Кнежевић Милош, „Српске и европске муке са Косовом. Клијентизам у маскирној теорији и пракси“, зборник *Досије КиМ. Српско сведочанство*, „Пешић и синови“, Београд, 2010, стр. 91-158.

Напоследку подсетимо се да је не/контролисана експлозија сецесионе мржње била трагични исход почињених масовних злочина над Србима у Другом светском рату. За *србоцид* се може рећи да је најинтензивнија мрзличка појава која је резултирала масовним злочином сатирања српског народа. У ствари, најнегативнија могућа резултанта свих претходних токова, стања и облика антипатије и мржње према Србима - на злоделујућој линији *антисрпства, србомржње и србофобије...* јесте *геноцид над Србима - Србоцид*.

*

Политичка моралистика и педагогија пожељних позитивних емоција у визури побољшања регионалних балканских прилика, испуњеним старим омразним напетостима и ресентиманима, реалистично гледано, још увек нема превелике шансе за остварење. Поправљању постсецесионих новосуседских односа битно не доприносе ни спољне препоруке „стабилизације“, „нормализације“, „хармонизације“, те „кооперације“ и „дијалога“, које се свако мало на адресе микродржава и ентитета на „Западном Балкану“ одашиљу из канцеларија, тобоже, брижне Европске уније.

Шта би, уосталом, требало да садржи применљива стратегија трпељивости и уважавања, те „сарадње и љубави“ између народа који су не тако давно у жестоком и трагичном рату, уз обилату страну подршку и помоћ, у међусобном крвопролићу растурили сопствену заједничку државу? Како би требало да изгледа „компромисна“ и „договорна“ историја овдашње скорије прошлости? Да ли као кубистички многострана прича, или „мултиаспектни“ наратив у коме свака страна распреда своју причу о прошлости, без обзира да ли је она и у чему саображена са историјским чињеницама? Или као нешто друго, рецимо обавезна прича „главног тока“ који уколотечава онај актер који своју надмоћ остварује у интерпретацијама свих димензија времена: онога шта је било, шта јесте и шта ће тек бити. Или, пак, као нешто треће и неревидирано, представљено непосредно, макар и приближно онако како је одиста било!

Напоследку, зар уопште сме да се избегава и да се зазире од описивања и тумачења историјских и етнопсихолошких реалија мржње према српском народу? Шта се хоће да каже? Да су Срби страдали у Јасеновцу и другим местима бестијалних погрома из пукe равнодушности и „љубави“? Да продужена и обновљена мржња у корену зла није постојала и у сецесионим сукобима 90-их? Када се занемаривање и прећуткивање историјских појава мржње према Србима дешава из идеолошких и политичких, или неких других разлога, зар то није посрамљујуће? Недоумица нема: свакако јесте.

Поменуто је колико пута је антисрпска мржња испољена у прошлости и на које начине се данас обнавља и претрајава у само привидно софистикованим *нео* и *пост* облицима. Историјско искуство модерног и постмодерног времена исувише често и у таквој мери упућује на чињеницу мобилисања и експлоатације мржње према Србима, да би та чињеница могла да остане непропитана и несхваћена. Зато је, историјске истине ради и одржања памћења за генерације које наилазе, потребно инкриминисати дискурс заснован на негативним емоцијама антисрпске мржње, у коме се негира усташко-муслимански геноцид почињен над Србима у 20. веку. Било да је реч о мржњи усмереној према целини српског народа, или мржњи према његовим регионалним варијацијама, идеолошка и политичка пракса србомржње је подједнако забрињавајућа, неприхватљива и недопустива.

ЛИТЕРАТУРА

Смиља Аврамов Смиља, *Геноцид у Југославији у светлости међународног права*, Политика, Београд, 1992.

Аврамовић Зоран, *Родомрсци: о једном делу српских политичара и интелектуалаца од 2000. до 2009.*, Култура полиса, Графомаркетинг, Нови Сад, 2009.

Аристотел, *Реторика*, превод Марко Вишић, Унирекс, Подгорица, 2008.

Брдар Симо, „Концентрациони логор Јасеновац 1941-1945“, *Православно – католички дијалог после Јасеновца*, зборник, приредио Ранко Гојковић, Света Русија, Београд, 2011.

Булајић Милан, *Усташки злочини геноцида: мисија Ватикана у Независној Држави Х*, књига 1 и 2, Београд, 1992.

Булајић Милан, *Јасеновачки мит Фрање Туђмана*, Стручна књига, Београд, 1994.

Valdenfels Bernhard, *Топографија страног. Студије о феноменологији страног*, Stilos, Novi Sad, 2005.

Вуковић Ђорђе, *Предстража славе и плача. Српско питање у БиХ прије и после Југославије*, Факултет политичких наука, Бања Лука - Институт за политичке студије, Београд, Бања Лука – Београд, 2018.

Вуковић Игор, „Поредак злочина – кривично право Независне државе Хрватске“, зборник *Правни поредак Независне државе Хрватске*, зборник, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

Вуковић Слободан, *Како су нас волели. Антисрпска пропаганда и разбијање Југославије*, Стилос, Београд, 2007.

Vučinić Marinko, *Друга Србија. На мртвој стражи политичке коректности*, Službeni glasnik, Београд, 2012.

Гајић Александар, „Српско искуство југоносталгије“, *Историја једне утопије. 100 година од стварања Југославије*, зборник, књига друга, Catena mundi, Београд, 2018.

Дедијер Владимир, *Ватикан и Јасеновац: документи*, Београд, 1987.

Димитријевић Владимир, „Паланка философије или књига о говору мржње на све што је српско“, *Двери српске*, бр. 24, 4/2004.

Драшковић Бојан, *Алојзије Степинац - пастир посрнулог стада*, Сербона, Београд, 2018.

Ђукић Далибор, „Правни положај хрватске православне цркве“, у зборнику *Правни поредак Независне државе Хрватске*, зборник, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

Жутић Никола, *Срби римокатолици такозвани Хрвати*, Српска радикална странка, Београд, 2006.

Здравковић Милош, „‘Правност’ поретка Независне државе Хрватске“, зборник *Правни поредак Независне државе Хрватске*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

Историја једне утопије. 100 година од стварања Југославије, зборник, књига друга, Catena mundi, Београд, 2018.

Јеротић Владета, *Вера и нација*, Ars Libri – Задужбина Владете Јеротића, Београд, 2007.

Канонизација Алојзија Степинца, Изазови и одговори, зборник, приредили Ања Филимонова и Владимир Димитријевић, Фонд стратешке културе Бернар, Београд, Стари Бановци, 2016.

Кецмановић Ненад, „Кратак пресјек распадања: БиХ од 1945- до 1990.“, *Историја једне утопије. 100 година од стварања Југославије*, зборник, књига друга, Catena mundi, Београд, 2018.

Кнежевић Милош, „Одолевање Републике Српске. Поремећај редоследа српских и европских интеграција“, *Национални интерес*, бр. 1-3, 2007.

Кнежевић Милош, *Евроскептицизам*, Заслон, Шабац, Београд, 2008.

Кнежевић Милош, „Верски чинилац сецесионих сукоба. Вера и црква у процесу разлагања државе“, чланак у зборнику *Религија између истине и друштвене улоге*, приредили Владета Јеротић и Мирослав Ивановић, „Дерета“, Београд, 2009.

Кнежевић Милош, „Српске и европске муке са Косовом. Клијентизам у маскирној теорији и пракси“, чланак у зборнику *Досије КиМ. Српско сведочанство*, уредници Јово Марковић и Горан Буцак, „Пешић и синови“, Београд, 2010.

Кнежевић Милош, „Кошмарни снови неотитоизма. Скица за једну феноменологију титоизма и посттитоизма“, чланак у зборнику *Како сахранити Броза. Тито и Срби. Књига друга*, приредио Владимир Димитријевић, Catena mundi - Двери, Београд, 2013.

Кнежевић Милош, „Тужбена иронија прикриваног геноцида. Сећање на Српску Крајину: Олуја над истином српско/хрватских односа“, чланак у зборнику *Српски народ од Сарајевског атентата до Хашког трибунала*, уредник Милојко Будимир, Удружење Срба из Хрватске, Београд, 2014.

Кнежевић Милош, „Контуре славофобије. Епохалне предрасуде о Словенима“, *Национални интерес*, бр. 3, 2016, стр. 75-120.

Ковачевић Душан, *20 српских подела: Срби на Србе*, НИН, Београд, 2008.

Ковић Милош, „Срби и југословенска идеја“, глава „Српска национална свест: вера или језик“, *утопије. 100 година од стварања Југославије*, зборник, књига друга, *Catena mundi*, Београд, 2018.

Koen Stenli, *Stanje poricanja. Znati za zlodela i patnje*, Samizdat В 92, Edicija Reč, Beograd, 2003.

Кољанин Милан, „Идеологија и политика уништења Срба у НДХ“, *Историја једне утопије. 100 година од стварања Југославије*, зборник, књига друга, *Catena mundi*, Београд, 2018.

Крстић Драган, *Психолошки речник*, Савремена администрација, Београд, 1991.

Маринковић Танасије, „‘Такозвана’ Независна држава Хрватска“, у зборнику *Правни поредак Независне државе Хрватске*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

Милосављевић Петар, *Срби и геноцид*, Институт за политичке студије, Београд - Матица Српска у Дубровнику, Београд – Логос, Грачаница – Српски културни центар „Свети Сава“, Бања Лука, 2017.

Миљевић Милан, Суботић Драган, *Српско хрватски односу у XX веку*, ЗМ, Београд, 1997.

Мирковић С. Зоран, „Расно законодавство у Независној држави Хрватској“, зборник *Правни поредак Независне државе Хрватске*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

Митровић Д. Јеремија, *Народна свест у Срба*, Народна књига, Београд, 1989.

Петровић Зоран Пироћанац, *Хоћеш ли и даље да будеш Србин? Антологија антисрпства*, Компанија Вечерње новости, Београд, 2014.

Poro Antoan, *Enciklopedija psihijatrije*, Nolit, Beograd, 1990.

Правни поредак Независне државе Хрватске, зборник, уредници Борис Беговић, Зоран С. Мирковић, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2017.

Православно – католички дијалог после Јасеновца, зборник, приредио Ранко Гојковић, Света Русија, Београд, 2011.

Starčević Ante, „Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu?“, *Djela dr Ante Starčevića*, Књига III, Zagreb, 1984.

Тадић Љубомир, *Криза и 'великосрпски хегемонизам'*, Изабрана дела, том VII, приредио Триво Инђић, Завод за уџбенике – Службени гласник, Београд, 2008.

Тајни документи о односу Ватикана и усташке НДХ, Загреб, 1952.

Умељић Владимир, „Ватикан, хрватска римокатоличка хијерархија и србоцид хрватске државе 1941-1945. (НДХ)“, стр. 70-90, *Канонизација Алојзија Степинца, Изазови и одговори*, зборник, приредили Ања Филимонова и Владимир Димитријевић, Фонд стратешке културе Бернар, Београд, Стари Бановци, 2016.

Хори Ладислаус, Броскат Мартин, *Усташка држава Хрватска 1941-1945*, Интернационал паблишинг, Београд, 1994.

Џацић Петар, *Нова усташка држава. Од Старчевића до Павелића и Туђмана*, Политика, Београд, 1991.

Miloš Knežević

FEARS AND HATRED IN POLITICS
The historical dimension of Serbo-hatred
and Serbophobia

Abstract

As a factor in the condition and form of various emotional flows in the world of everyday life, hatred is especially noticeable in hateful discourse, i.e., in hate speech. However, hatred manifests itself as a negative and destructive emotion in other areas as well, so it is possible to recognize political, geopolitical, historical and national hatred. The mentioned forms of hatred are closely connected, while some of them are even intertwined to the point of indistinguishability. What distinguishes them as a whole from the phenomenon of individual hatred is their group, collective and mass character. Therefore, these forms are studied in the fields of ethnopsychology, social and political psychology, but also in the field of psychology of emotions.

As a subject of research, forms of hatred expressed in the past and present towards the Serbian nation as a whole and towards its individual members are of special importance. The point is in the Serbophobic attitude towards the Serbs within the South Slavic ethnic space, but also in the attitudes that have been established towards the Serbian nation in the European and global context. In that respect, media representations of the Serbs as a disruptive factor in historical events are of great importance. In accordance with these representations, the Serbs are portrayed according to demonic and diabolical stereotypes, dehumanized and thus deprived of the right to self-defense.

Differentiated and concretized forms of Serbophobia can be recognized in political and geopolitical,

as well as in historical and interethnic relations. As a specific ethnophobia, national phobia and national hatred, Serbophobia is generically and morphologically similar to Slavophobia, Russophobia and antisemitism. However, Serbo-hatred is not merely a negative emotion that only threatens to create future destructive effects. Much worse than that, Serbo-hatred is an ethnopsychic reality that has already caused the disastrous historical consequences of persecution and extermination for the Serbs in the middle of the 20th century. Serbophobia in the Second World War resulted in genocide against Serbs committed by the Croatian Ustaše in the so-called The Independent State of Croatia (NDH). One of the reasons for the need to interpret modern hate speech is the renewal of right-wing and neo-Ustaše ideology in Croatia, which is based on xenophobia, anti-Serbian racism and genocidal premises. Therefore, it is necessary to constantly remind that the genocide in the Jasenovac concentration camp and other death camps in Croatia was committed against Serbs, Romani and Jews. Hence, the interpretation and understanding of Serbophobia has not only an academic character, but also represents a moral act of conscience, based on a culture of deep memory in which crimes committed out of hatred and genocide against Serbs are condemned.

Keywords: Hatred, fear-hate anger, hate speech, political hatred, national hatred, anti-Serbism, Serbo-hatred, Serbophobia, Serbocide, self-hatred, Slavophobia

---